

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek och är fritt att använda. Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitized at Gothenburg University Library and is free to use. All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text. This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

TIDSKRIFT FÖR HEMMET,

TILLEGNAD

NORDENS QVINNOR.

1872.

14:e årgången

3:e häft.

Innehåll:

STOCKHOLM,

P. A. NORSTEDT & SÖNERS FÖRLAG.

ORIGINALOMSLAG SAKNAS

21. Frans Michaël Franzén.

Runebergs store föregångare, den svenskt-finska vitterhetens ljufvaste stjerna i det förflutna tidehvarvet, Frans Michaël Franzén, föddes den 19 Februari för 100 år sedan. Hans fader hette Zacharias Frantzén och var köpman i Uleåborg. Hans moder, född Helena Schulin, var vid sitt inträde i äktenskapet nätt och jemt fylld sina 15 år. Ja, brölloppet stod i sjelfva verket, när hon ännu var mellan 14 och 15 år. Dagen var nämligen utsatt, gästerna samlade och bruden klädd, då en objuden gäst, en förskjuten friare, inträdde och upplyste vigselförrättaren om, att bruden ännu ej hunnit vederbörlig ålder. Gästabudet fortgick emellertid, men sjelfva vigseln förrättades några veckor senare inför en mindre krets af brölloppsgäster.

Ännu blott 16 år gammal födde fru Helena Frantzén sin förstfödde son, Frans Michaël. Med anledning häraf har derföre också en minnestecknare, Anders Flodman, erinrat om, att äfven en annan af detta tidehvarfs största skalder, tysken Wolfgang Göthe, varit en mycket ung moders förstlingsbarn. Franzéns moder skulle derföre också med fullt skäl kunna hafva sagt något dylikt, som Göthes moder en gång på skämt berättas hafva yttrat: att sonen Wolfgang och hon älskade hvarandra så mycket derför, att de samtidigt varit barn. Ty sällan, om någonsin, torde ett skönare förhållande hafva funnits mellan son och moder, än mellan Franzén och det barnsliga väsende, som födt honom. Om vi andra med modersmjölken insupit något, som sedan mognat till allvar och ädelhet eller hvad annat godt, som ett barn kan få i arf af sin moder, så tyckes Franzén deremot hafva indruckit idel barnslig oskuld, hvilken aldrig förvandlade sig, aldrig förqväfdes. Ty om någon varelse på jorden tyckes hafva varit renhjärtad, renhjärtad från vaggan till grafven, så är det, menskligt att döma, Franzén. På honom sannar sig också det många gånger sagda, men aldrig för ofta upprepade ordet, att »frejdade män oftast haft utmärkta mödrar.» Och vi ville för vår del tillägga, att sällan är någon en usling, utan att hans moder har sin dryga del deri. Härmed torde ock vara framlagd

det djupaste skälet, hvarföre hvar man, som vill fosterlandets väl, också måste nitälska för qvinnans förädling och ändamålsenliga uppfostran i alla stånd och klasser.

Der Franzén växte upp, fanns det i den yttre naturen blott föga, som var egnadt att väcka det i barnets sinne slumrande, stora skaldeanlaget. Desto förtroligare blef förhållandet till modern, helst gossen, genom af naturen svag kroppsbyggnad i förening med ett ovanligt tidigt utveckladt sjäslif, gjorde intrycket af, att på denna jorden blott vara en främling och gäst, hvilken kanske snart skulle kallas tillbaka till sitt högre fosterland. Detta själfulla och likväl så eldiga och lifliga barnaväsande lärar derföre också redan tidigt hafva väckt uppmärksamhet och blifvit omtyckt i hela föräldrarnas umgängeskrets, hvarom bland annat en af skaldens måg, A. A. Grafström, bevarad anekdot gifver ett roligt vitnesbörd. Han lärar nämligen en gång hafva inkommit i sin mors rum med snöiga stöflor och derför ådragit sig bannor, hvarvid en närvarande fru dock tagit barnet i försvar och invändt: »Låt honom vara! Om jag hade en sådan son, finge han stå på min byrå.»

Under sin uppväxt gick Franzén dels i Uleåborgs skola, dels öfvade han sig i fadrens yrke, handeln. Lika bra som det förra gick, lika illa gick det senare. Skulle han gifva penningar tillbaka, gaf han ibland mera, än han emottagit; och kom bondgumman in att köpa alun, kunde det vid hemkomsten hända, att hon befann sig i stället hafva fått kamfert i struten.

Fadren måste sålunda uppgifva hoppet att i sonen få en efterträdare i sitt yrke, och följde i stället ynglingen till Åbo, der han vid 13 års ålder 1785 inskrefs som student. Han examinerades dervid af Finlands store historieskrifvare, professor Porthan. Men så blyg och så föga ärelysten var den nybakade, trettonårige studenten, att, då han, efter lyckligt slutad examen, mottagit sitt betyg hopviket med tillsägelse att bära det till akademiens rektor, vågade eller ville han icke under vägen uppvika och läsa detsamma. Först långt senare, efter Porthans död, återfanns det i concept bland den afidnes papper, och befanns innehålla den storartade spådomen, att ynglingen skulle blifva »en stjerna på vitterhetens himmel.»

Franzén hade nu äfven den lyckan att bli inackorderad i denne snillrike mans hus, och i två års tid få åtnjuta fördelarna af hans faderliga tillsyn och lärerika samtal. Att detta varit af bestämmande inflytelse på hans egen utveckling, är otvifvelaktigt,

och det är tydligen hjertats röst, med hvilken han utsjunger sin sorg, då den vördnadsvärde mannen nitton år derefter lades i grafven.

Ädla ynglingaförbund hafva ofta vid läroverk och universitet haft afgörande inflytande på unga snillens utveckling, såsom, bland andra, fallet varit med Runeberg. I ett dylikt, stiftadt af Österbottniske studerande, intogs också Franzén under dessa sina första studentår; liksom han äfven i det offentliga hade den utmärkelsen, att få försvara en af Porthans märkvärdigaste disputationer, hvilket han utförde på ett sätt, som väckte beundran. »Hans namn började få vingar», såsom Grafström så skönt uttrycker sig.

Efter två års studier greps han af längtan till sin moder och hemmet, och företog der sjuttio mil långa vinterresan till Julen 1786, hvarefter han dröjde qvar hemma under hela året 1787.

Åtskilliga yttre förändringar hade här inträdt. Genom den lyftning, som dessa nejdens handelsförhållanden fått under det Nordamerikanska frihetskriget, hade också Franzéns fader blifvit en rik man, samt mäktat att åt sin familj uppföra ett nytt, vackert hus i stället för det gamla, förfallna, i hvilket densamma förut bott. Allt strålade sålunda i lyckans ljus kring den älskvärde, begåfvade ynglingen. Till ett föräldrahus, rikt och behagligt, kunde han hemföra en ära, som han genom sjelfständigt arbete vunnit.

Men lyckan vänder sig ofta om, heter det i folkvisan. Franzén företog samma år sin första resa till Stockholm, af hvars skönhet han i fulla drag njöt, och var just på väg tillbaka till sitt lyckliga föräldrahem, då han i Stockholms skärgård af ett mötande fartyg mottog den smärtsamma nyheten, att hans fader, plötsligen aflidit. Af kärlek till sin moder gjorde han nu ett hjeltomodigt försök att öfvervinna sin obenägenhet för handelsyrket. Han öfvertog fadrens affärer, skref handelsbref, ja gjorde till och med marknadsresor. Men sina odödliga anlag kunde han ej förqväfva; hans lefnads hemliga innehåll blef en bitter kamp mellan pligt och böjelse. Då var det modren, som af kärlek handlade lika ädelmodigt mot honom, som han förut handlat mot henne. Hon manade honom att återvända till sina studier, och tyckes sjelf hafva tagit handeln på sitt ansvar. Han dröjde emellertid ännu länge qvar hemma, men sysselsatte sig blott, omgifven af blommor och foglar, med vetenskapen och dikten. Vi

sade, att naturen erbjöd blott föga skönhet kring hans fäderne-
stad. Men för hvem är väl samlifvet med naturens skönhet nöd-
vändigare än för en svensk diktare? Franzén anade kanske icke,
att han redan var en stor skald; men han kände huru han hung-
rade och törstade efter det upphöjda i naturen. Och det är
ur denna synpunkt rörande att höra, huru han om aftnarna plä-
gade ställa sig upprätt på sitt skrifbord för att genom det öf-
versta af fönsterrutan, mellan de kringliggande hustaken, få se en
skymt af det skönaste, som han i sin hemtrakt kände, nämligen
solens nedgång i hafvet.

Vi sade, att Franzén redan vid denna tid var en stor skald,
och vi kunde godt hafva påstått, att han var det redan vid 14
års ålder. Man har nämligen qvar från denna tidiga period ett
poem, »Aftonen», ett verkligt litet mästestycke i konsten att
skildra hemmets oskuldsfulla poesi. I verser, sådana som de
följande, synes han mig, särskildt inom detta område, minst sagdt
jemngod med tidehvarfvets mästare. Jag känner åtminstone icke
från förra århundradet, med undantag af Leopolds »Eglé och
Anette», någon dylik slags skildring, som står högre:

»Hör, dagakar! din hvilotimma ringer,
För spiseln röd din snälla maka står.
Med späda steg din son emot dig springer
Och hänger från din arm, der trött du går.»

— — — — —
»Den hätska bandhund, som ifrån sin koja
Mot sjelfva dejan rusade så vild,
Nu lyder spak den hand, som bröt dess boja:
Af stora sjäalars ädelhet en bild.»

* * *
Hör nu, hur rysligt han i mörkret tjuter:
Helt häpen mormor från sin spinnrock går.
Att någon dör den visa gumman sluter
Och svär derpå vid sina silfverhår.

* * *
Nu börjar hon omständligen förtälja
Hvad hon har haft för svåra äfventyr.
Ej barnen mer ha tid att hästar tälja;
Nu är ej svårt att hålla dem i styr.

* * *
Ju mer förskräckta, desto mera lystna,
De trängas närmare att höra på.
'Ack', ropa de då gumman tyckes tystna
(Hon tystnar ej så snart), 'hur gick det då?'—»

Man vore nästan frestad att betvifla, att en fjortonårig pilt kunnat ega ett sådant herravälde öfver vers och språk, och framför allt, en så mogen och fin blick på det verkliga lifvet.

Sedan vi nu redan mött Franzén just på det område, der hans betydelse är störst, nämligen på skaldekonstens, må det vara oss tillåtet att om sjelfva det yttre af hans öden och utmärkelser fatta oss med största korthet. — Franzén återvände till slut till universitetet och sin första kallelse, och hans moder fick genom ett nytt, lyckligt gifte en hjälpare i sin ekonomi, utan att dock det ursprungliga, hängifna förhållandet mellan henne och hennes förste son derigenom i ringaste mon led intrång. För att rätt fatta arten och betydelsen af detta förhållande mellan modren och sonen, måste vi lyssna till den senares egen skildring deraf. Det synes oss, som om Franzén gåfve sin mor det skönaste och högsta vitnesbörd, som en skald kan gifva den, som fostrat honom, att han nämligen ej af sig sjelf utan genom henne lärt sig i naturen skåda skönheten och skåda densamma såsom en uppenbarelse af Gud. Det är i dikten »Modren och Sonen», som det ställe förekommer, på hvilket jag syftar.

»Från vår till vår, från dag till dag
Densamma, och ändå med alltid nytt behag,
Naturen deras sinnen rörde.
I sonens själ, som källan ren,
Hon af dess skönhet såg allt mer ett återsken;
Och han dess kärleksröst ur modrens hjerta hörde.
Allt hvad i dällden lyste grönt,
I vattnet och i molnen skönt,
Allt var för henne blott en genomskinlig slöja
Af den gudomlighet, som stod för hennes själ
Så fjerran, och så när likväl.
Och han, af henne lärd, att sina blickar höja
Från ängens blommor upp till stjernorna i skyn,
I beggedera såg med en förklarad syn
Bokstäfver, skrifna af Guds finger.

— — — — —
Nu hela skapelsen för henne blef en sång,
Der allt är bild och klang och tanke på en gång.
I floden, som ur klippan springer,
Och, lugnad, i sitt djup en himmel låter se;
I aftonsolens leende;
Som efter dagens storm går fram ur mörka skyar;
I den begrafna säd, som grön
Står upp vid lärkans sång och åkermannens bön;
I dagens blick, som skapelsen förnyar;

I vårens krans, som jorden klär till brud;
 I blommans tår, som ler åt ljusets källa;
 I fågelns flygt till stränder mera sälla;
 I allt, i masken sjelf, som far med vingad skrud,
 Den frälsta andens förebud,
 Han ser en sinnrik dikt, en poesi — af Gud.»

I hela företeelsen af Franzén och hans diktareverksamhet är det väsendtligen två punkter, vid hvilka jag vill fästa läsarens uppmärksamhet. Och den första af dessa är förhållandet till modren. Det flyter så att säga en ständig ström af kärlek, renhet och tro från hennes bröst in i sonens hjerta. Och då han sedan med snillets gåfva bevingar allt ädelt, han af henne ärft, och gör detsamma till en välsignelse för tusende och åter tusende, ställer han i sjelfva verket både sin samtid och sin efterverld i en tacksamhetsskuld, som blott få ana, en tacksamhetsskuld till henne. Hvem kan räkna, huru många små barn med förtjusning lyssnat till Franzéns små vaggvisor och öfriga dikter om barndomens sorg och glädje? Hvem kan tälja, huru mången yngling och jungfru af diktrets »Selma och Fanny» för första gången med bäfvan anat, huru hög och huru djup kärleken, den stora och odödliga kärleken är? Hvem kan räkna, huru mången man och gubbe, huru mången sällskapskrets, som vid gästabudsbordet sjungit Franzéns visor om vinet och glädjen, känt en dittills ej anad oskuld och kyskhet lägga sin silkestygel uppå nöjets ysterhet? Hvem kan räkna, huru mången uti anfäktelsens stund funnit ord för sin bäfvan och ord för sin bön uti Franzéns psalmer? Men för allt detta ger han sjelf i främsta rummet sin moder äran, i det han aldrig tröttnar att prisa henne för allt godt, som han af henne insupit. Ja, ända inne i sin gubbålder skrifver han följande rörande ord: »Ännu i mitt 75:te år faller en tår ur mitt öga, då jag tänker på min mor och minnes hennes ömhet och minnes den moderliga välsignelse, som följt mig i all min lefnad.»

Vid sjutton och ett halft års ålder vann Franzén magistergraden i Åbo, men han längtade så efter att i sin moders glädje få se den bästa belöningen för sin flit, att han sjelfva promotionsdagen steg ombord och öfvergaf kamraternas fester för att skynda till modren och stjuffadren i Stockholm.

Med en förtrohet, som endast döden kunde afbryta, omfattade han sin stjuffader och omfattades af honom på samma sätt tillbaka. Under det lyckliga år, då han i stjuffadrens hus

hvilade ut från studiernas mödor, skref han också några af sina mest harmoniska och sköna dikter, såsom: »Menniskans anlete» och »Den gamle knekten». Dessa dikter vunno till och med den mot yngre förmågor skoningslöst stränge Kellgrens bifall. Innan vi gå att skärskåda dessa dikter, må vi i största korthet öfverblicka det yttre af skaldens lefnad.

Efter att hafva idkat filosofiska studier i Uppsala, blef Franzén docent i Åbo. Han blef sedan erbjuden en plats vid Konung Gustaf III:s hof och titel af konungens hausekreterare, men afslog detta anbud lika mycket af böjelse som blygsamhet. I stället vidgade han sin blick både genom inländska och utländska resor. Sålunda besökte han en sommar de natursköna trakterna kring det inre Finlands stora sjöar Päjäne och Saimen, och han gjorde denna resa i sällskap med den store Porthan. Följande år fick han tillfälle att såsom lärare för en ung Bremer företaga en stor utländsk resa. Att denne Bremer har varit en yngling af mer än vanlig begåfning, torde vara förlåtligt om vi antaga, helst som han sedan blef fader till den snillrika författarinnan, som gjorde fädernens namnet känt och berömdt öfver hela världen. Denna resa företogs 1795 och sträckte sig till Danmark, Tyskland, Frankrike och England. I Danmark blef han åsyna vittne till den förfärliga eldsvåda, som natten mellan den 6:te och 7:de Juni ödelade en stor del af Köpenhamn, och i Paris röjde han granneligen, huru en hemsk glöd, när som helst färdig att blossa upp i nya förhärjande lågor, ännu glimmade under askan af den stora revolutionens brand. Sina minnen från denna resa har han samlat i det trettio år senare författade skaldestycket »Julie de Sant Julien». Vid Franzéns återkomst till fosterlandet gjordes förnyade bemödanden att qvarhålla honom i Stockholm, men han följde sitt hjertas kallelse och fortsatte sin bana såsom akademisk lärare i Åbo. Något senare vann han den svenska akademiens stora pris för sin sång öfver Creutz. I Januari 1798 företog han en resa till det aflägsna mödernehemmet, men ej ens under resans besvärligheter hvilade hans skapande diktande; ty midt under färden författade han stycke för stycke sin fina lärodikt »Emilie eller en afton i Lappland». Hvad han på dagen i sin släda uttänkte, nedskrefs vid nattqvarteren — »ett vinterstycke således både till sitt innehåll och sin uppkomst», säger Grafström. Under denna resa sammanträffade han också med den »Lilly», hvilken följande år blef hans maka, och hos hvilken han redan från första stunden tyckte

sig återfinna de drag, han hos sin drömda Selma förut så herrligt besjungit. »Hennes ögon», skrifver han, »voro isynnerhet vackra och intogo mig genom sitt själfulla uttryck af oskuld och blygsamhet.

»Ingen har jag sett så blicka
Och så rodna och så le.»

De orden voro som sagda om henne.» Den äktenskapliga lyckan, som han med henne i sex års tid njöt, har på ett vackert sätt blifvit skildrad af en framstående svensk vitterhetsidkare, G. H. Mellin, hvilken i sin ungdom fått se upp till Franzén såsom till en faderlig välgörare. Två år efter denna hans första makas död blef Franzén omgift med skalden Choræi enka och lefde med henne uti ett öfvermåttan lyckligt tjugutvå-årigt äktenskap. Men det märkvärdiga är, att Franzén med sin första maka besökt skalden Choræi hus och gladt sig åt dennes husliga sällhet, utan att drömma om det, som honom sjelf förestod, och hvaraf hans framtida lycka och trefnad skulle bero. Men ännu märkvärdigare är, att Choræus, då han på sin dödsbädd erfarit att Franzén blifvit enkling, till en nära vän anförtrott en önskan, att hans egen enka skulle blifva Franzéns maka. Om Franzén uti »Lilly» återfunnit Selmas drag, så tyckes han deremot i fru Choræi hafva mött »Fannys». »Hon blef», säger Grafström, »hans goda engel». Uti henne torde han för sin egen mannaålder hafva funnit något dylikt, som hans fader egt uti hans älskvärda moder.

Två år efter hennes död gifte han sig för tredje gången med Kristina Elisabeth Arwidsson.

Den hårdaste pröfningen i Franzéns lif inträffade, då Finland slets från Sveriges hjerta. Hvilket var hans verkliga fosterland, Finland eller Sverige? Till äfventyrs skulle Franzén fått stå en hård kamp med sig sjelf för att svara på den frågan, såvida icke en svensk vän, så att säga, eröfrat honom för Sveriges räkning. Ännu vacklande i sitt beslut, fick han nämligen en vacker dag den öfverraskande underrättelsen, att han var af Svenska regeringen utnämnd till kyrkoherde i Kumla i Nerike. Det var hans vän Rutström, som på eget bevåg anmält honom såsom sökande till denna plats. I Kumla lefde sedan Franzén tolf de lyckligaste åren af sin lefnad på en skuggrik, behaglig prestgård, omgifven af maka och blomstrande barn. Man berättar, att dufvorna plägat fritt flyga ut och in genom Franzéns fönster på Kumla, att de trippat på hans skrifbord och matats

ur hans hand; och ett evangeliskt dufvosinne utmärker Franzén såsom prest från den första stunden till den sista. Det var samma själens mildhet, samma känslans innerlighet, som han af sin moder ärft, och som blommat uti hans ungdoms dikter, hvilka här alstrade frukter för Guds rike. Han besatt den »enfaldens vishet», som nu tyckes för alltid hafva flytt från så mången svensk predikstol. Hans måg Grafström vitnar: »Franzén glömde aldrig, då han nedskref sina predikningar, Frälsarens egna ord: 'Dem fattigom varder predikat evangelium.'»

Om vi nu tillägga, att Franzén kraftigt bidrog till den nya psalmboken, att han blef ledamot af svenska akademien och många andra vittra samfund, att han hedrades med de förnämsta ordensutmärkelser, att han från Kumla förflyttades till Clara församling i Stockholm och slutligen till biskopsstolen i Hernösand, och att han stilla inslumrade i den sista hvilan den 14:de Augusti 1847, hafva vi om det yttre af Franzéns bana nämnt tillräckligt, för att vi nu med odelad uppmärksamhet må kunna skärskåda det oförgätliga arf, han i sina diktverk åt fosterlandet öfverlemnat.

Franzén mognade förunderligt tidigt håde som människa och skald. Redan vid aderton års ålder skref han sitt kanske mest odödliga poem, »Menniskans anlete». Och det är märkeligt, att den barnaoskuld och den känslornas ynglingavärma, hvarmed han började sitt skaldskap, aldrig öfvergåfvo honom, icke ens under mannaålderns höjdpunkt eller lifvets afton. I den meningen kunde man säga, att Franzén aldrig haft någon utveckling. Lika ren, lika skär och oskuldfull är han från den första stunden till den sista; och, förunderligast af allt, han tyckes vara mognad redan i den första. Man vore nästan frestad att säga, att hans andliga människa varit både barn och yngling, både man och gubbe på en gång, och det hela lifvet igenom. Sjelfva det ovederläggliga beviset på denna hans begåfnings och hans karakters egenomliga art gifver hans senare ynglingaålders »Höga visa», den odödliga diktkransen »Selma och Fanny».

Man har mycket bråkat sin hjerna med hvad Franzén menat med dessa tvenne qvinnobilder. Hvarföre var det icke allenast *en*? Voro de uttryck af verkliga böjelser, som skalden sjelf känt, och i så fall, hvem var Selma och hvem var Fanny? Lika öfvertygad, som jag från början varit, att Malmström syftat på någon bestämd qvinna med Angelika, lika osannolikt har det synt mig, att Franzén först för sitt hjerta egt en urbild till

Selma och sedan en annan till Fanny. Det är känslan sjelf i de metamorfoser, i de utvecklingar, hon genomgår, hvilken skalden målat. Det är mycket möjligt, att Franzéns hjerta verkligen af en ungdomlig låga eldats till dessa sköna sånger; men det är ingen nödvändighet, att Selma och Fanny äro skilda personligheter, med skilda drag, hvilka olika tilltalat honom. Han säger på ett ställe, att »Fanny Selmas dotter är»; och upphäfver dermed hvarje möjlighet, att det är två verkliga qvinnor, på hvilka han syftar. Men olikheten är den, att Selma är kärleken i hans jordiska form, visst icke fallen eller fläckad, men sådan han är, då han för ädla sinnen görer jorden till ett paradys; då deremot Fanny är kärleken, allt mera hög och andlig vorden, kärleken i det skedet, då han afsäger sig det jordiska, lefver blott för eviga ting, lyfter oss mot himlen. Som yngling, säger han, sjöng jag om Selma; men gammal vorden såg jag kärleken i Fanny lik ett barn, som framgick i templet.

»Dess själ var ej på jorden,
Ej mera än dess blick.

Här nere himlen vara
Jag tyckte vid den förras syn;
Men denna underbara
Upplyfte mig till skyn.

Jag lärde af dem båda,
Hvad dubbel skönhet lifvet har.
Vi henne dubbel skåda:
En blir hon, som hon var.

När jag åt dalen blickar,
Ett Eden jag vid källan ser,
Der Selma står och nickar
Emot sin bild och ler.

Men uppåt vändt, mitt öga
Ser bergets glans, dit Fanny går
Och tillber i det höga,
Och sjelf förklarad står.

Förlikas ej de tvenne?
Jo, Fanny Selmas dotter är;
Men modren efter henne
I tårar stannar här.

Vid bergets fot hon somnar,
 Och drömmer hvad hon ej har sett.
 När all ting sig fullkomnar,
 Bli jord och himmel ett.»

De gamla, af alla stånd och klasser, hvilka lefvat ett långt och lyckligt lif tillsammans, förstå säkert väl, hvad skalden menar. Ty det gifves en punkt i utvecklingens kedja, då det jordiska börjar vika allt mer åt sidan, då tecken både uti kropp och själ börja gifva tillkänna, att man måste beställa om sitt hus, omgjorda sig och vara redo att börja vandrigen till en annan värld, till en annan verklighet. Då skall kärleken uti Fannys gestalt vara oss en ledsven, då röjes det, om vår böjelse varit något annat än ett *blott* jordiskt tycke.

Men hvad som för de fleste kommer efter hvart annat i tiden, är för de ädlaste bland människor samtidigt, ja ett. Hvad som är det skönaste och mest himmelska uti Franzéns diktkrets, är också just detta, att Fanny är lika ung som Selma, att Fanny uti viss mening står för hans inre blick såsom tvillingssystem till Selma, ehuru hon uti annan mening säges vara hennes dotter.

Med denna uppfattning af sångerna till Selma och Fanny skola vi skärskåda några af de skönaste. I den första utbri-ster skalden:

»Selma! det var du, som sedan
 Blef min sångmö och min vän;
 Du, så skön på afstånd redan,
 Som nu kommer der igen.

Sätt dig här och hör mig spela;
 Men se icke på mig så:
 Eljes mina toner fela;
 Dock, de fela nog ändå.

Sjöng jag med ditt blyga snille,
 Ditt oskyldiga behag,
 Skatter jag förakta ville,
 Kungars nåd försmådde jag.»

Den andra sången är den odödliga lofsång öfver Guds be-läte på jorden, hvilken bär till öfverskrift »Menniskans anlete». Han börjar med en skildring af den opersonliga skapelsens herr-lighet. Men, ej mättad af denna fortfar skalden:

»Men den högsta skönhet feltes
 I naturen: — kronan feltes
 Än i skapelsen;
 Till dess människan ur gruset
 Hof sitt anlete i ljuset,
 Hof upp ögonen.

Snön på fjällen höll ej färgen,
 Morgonrodnan bakom bergen
 Sjönk fördunklad ner;
 Stjernan, som i dagens panna
 Satt så skön, ej ville stanna
 Öfver jorden mer.

Djuren hyllande sig böjde
 För de ögon, som sig höjde
 Ifrån stoftet opp;
 Der behag och kärlek myste,
 Der bland sorgens tårar lyste
 Ett odödligt hopp.»

Men ej blott jorden böjer sig för anden, som talar ur de
 menkliga och dock så höga dragen. Sjelfva englaskaran står
 betagen, säger han, inför skapelsens skönaste verk. Och dock
 finnas de på jorden, hvilka tvifla, att människan är af Gud, hvilka
 tro, att hon intet annat är, än resultatet af naturens egna kraf-
 ter, som hafva sitt upphof — hvarifrån? — och som hafva till
 sitt mål — hvad? Till dessa vänder sig nu skalden:

»J, som ropen det är ingen,
 Ingen själ fördold i tingen,
 Allt är stoft, ej mer.
 Dårar! Blott till källan stigen,
 Sen Ert anlete, och tigen,
 Rodnen, höljen er!

Se den gamle vises panna,
 Se en tafra af det sanna,
 Som ger sekler dag!
 Se en blick ur hjeltens öga,
 Se ett elddrag af det höga,
 Som ger verldar lag!

Och det sköna, milda, ljufva? —
 Lyft min Selmas morgonhufva
 Från dess rosenkind;

Se dess ögon ömma blyga,
 Se dess mörka lockar flyga
 Sorglöst för en vind!

Eller följ den hemligt flydda,
 Då hon lyss, i sorgens hydda,
 Till dess klagoröst!
 Se, hur själen, genom tåren
 På de svarta ögonhåren,
 Blickar fram med tröst!»

Men ännu högre stiger han i sin hänrycknings flygt. Är dock människans anlete förgängligt? Kan dock det, som varit en stråle af det andligas ljus, förgås? Nej. Skönheten är evig. Menniskan skall ej uppstå oförnimbar, formlös, utan med ett personlighetens omhölje, med en förklarad lekamen. Redan grekerna trodde på en Elysé, ett de saligas land, och ett de godas eviga samlif. I denna anda slutar också Franzén sin dikt:

Skymt af himlen i naturen,
 Englavålnad ibland djuren,
 Menskoanlete!
 Pryder du blott dödligheten?
 Skall du ej i evigheten
 Tåras än och le?

Ack jo! englar än skall röra
 Selmas uppsyn, då de höra
 Hennes röst bland sig.
 Selma! än i himlens salar,
 Än i elyséens dalar
 Får jag se på dig.

Det är klart, att en sådan dikt som denna, skulle älskas af alla, väcka hänryckningens eld hos hög och låg. Det är Menniskans anlete, som gjort Franzéns namn odödligt; ty denna dikt flög snart på ryktets vingar öfver hela Sverige och ännu längre. Grafström har bevarat en oförliknelig anekdot om den förtjusning, hvarmed dikten och densammas upphofsman öfverallt mottogos. Sedan nämligen Franzén återkommit från sin stora utländska resa och i förbifarten dröjde något i Lund, besökte han derstädes några af professorerna och blef med smickrande uppmärksamhet mot-

tagen. »Då han kom till den lärde och ryktbare Norberg», fort-
 far Grafström, »och då han sade sitt namn, frågade denne: 'Är han
 son till den Franzén, som skrifvit Menniskans anlete?' — 'Nej',
 svartes, 'det är jag, som författat det lilla poëmet' — hvarpå
 Norberg sprang upp, öppnade dörren till ett sidorum och ropade:
 'Syster! syster! vi ska ha främmande — människans anlete är
 här.'»

Selmas bild framträder på många ställen i denna dikt-
 krans, ständigt iklädd skönhetens skäraste färger. Men kärle-
 kens glädje är allsidig. Midt bland dessa känslans sånger är
 derföre den lilla perla bland dryckessånger infattad, hvilken kan-
 ske i intet språk på jorden har sin motbild. Vi skola anförä
 den första strofen:

»Drick! de förflyga, de susande
 Perlorna, drick!
 Skynda! det ljufva, det ädla, det höga
 Söker du fåfängt, se'n anden förgick.
 Dären, som fäste vid skummet sitt öga,
 Vatten, blott vatten, på läpparna fick.»

Men Selma måste ge rum för Fanny. Om afskedet sjunger
 skalden:

»Den är förbi, den himmelskt sälla tiden,
 Då till ditt rum jag smög mig då och då,
 Och fraset blott utaf din klädnings siden
 Förtjuste mig, som väntade på tå.

Och lukten blott af blomstren, som du skötte,
 Jag vet ej hvad så älskvärdt sade mig;
 Till dess du kom, och jag dig hänryckt mötte,
 Och stod der stum, blott för att se på dig.

Det är förbi — jag får ej mer dig höra,
 Än vid din båge, än vid ditt klaver,
 Och lutad stå bakom din stol och röra,
 Tätt vid din kind, den lock, der faller ner.»

Fanny införes i diktkretsen i ett barns gestalt. Det är i
 dikten Spegeln. Första idén till densamma lärer hafva upprun-
 nit ur ett barndomsminne. Franzén lärer nämligen vid sex års
 ålder hafva inkommit en morgon till sin mor, hvilken just vid
 tillfället, i blomman af sin ungdom, blott 22 år gammal, satt
 framför spegeln att kamma sitt långa hår. »Sonen,» berättar

Grafström, »som knappt räckte upp till bordskanten, såg sin mors bild i spegeln. De ljufva anletsdragen igenkände han väl, men de syntes honom der ännu skönare. Han hade hört talas om, att hvarje god menniska hade sin ängel, och föreställde sig ett ögonblick, att det var modrens, som han såg i spegelbilden. Det var skönhetsens ande, som i den stunden for sväfvande öfver barnets själ«:

»Små barn ha säkert något sinne,
Som mer än våra ögon ser.
Männ' ej ett minne
Från himlen följer dem hit ner?»

säger han i dikten Spegeln, der han sätter den lilla Fanny i sitt ställe.

Franzén hade en kraft, att tro på Gud, som är nästan utan like på jorden. Men hans tro var *icke* en gyllne medalj, på hvars framsida står pregladt: »Älska Gud!»; men på hvars baksida gömmer sig: »Hata, hata allt hvad han skapat!» Huru skönt röjer sig icke deremot hans fromma tro i den lilla dikten Stjernorna!

»Lilla Fanny såg så glad
Uppåt stjernorna och bad;
'Med hvad många ögon ser
Gud på Fanny ner.'

'Gud också här nere är,
Fanny! ser du blomstren der?
Som Guds ögon äfven de
Vänligt på oss se.'

'Mamma! nu först skön och klar
Står han för mig, vet du hvar?
Der! i dina ögon ser
Gud på mig och ler.」

Huru lockande det än skulle vara att längre dröja vid de många himmelska »Fanny-sångerna», så bjuder oss dock det knappa utrymmet att om dem blott fatta oss kort. De röra sig alla kring den medelpunkten, att »kärleken ej dör.» Men liksom Selma-sångerna i sin krets godt gifva plats åt en och annan dikt öfver jordelivets glädje, så gömmer sig också uti sångerna om Fanny månget herrligt ord om det allvarliga och eviga i lifvet. Såsom t. ex. följande ställe:

»Ej så skön sin oskuld funnit
 Menskan först vid skapelsen;
 Ty dess hjerta då ej vunnit
 Öfver sig en seger än.»

Stundom lyfta sig Fanny-sångerna till en rent af himmelsk hänförelse, såsom på det sköna ställe, då skalden i drömmen ser Fanny dricka ur det eviga lifvets källa:

»Drick, och känn, hvad kraft det skänker,
 Se omkring dig: allt hvad du
 Skönt och saligt endast tänker,
 Kring dig lefver, blomstrar nu.
 Se, hvad lunder af sig sjelfva
 (Här behöfs ej jordiskt stoft)
 Öfver dig sin skugga hvälva,
 Slå ut blommor, sprida doft!

Och de blomstren ha en tunga,
 Och de löfven ha en röst.
 Hör! de spela och de sjunga,
 Hvad du känner i ditt bröst.
 Äfven deras vällukt tyder,
 Hvad du ljuft i hjertat bär.
 Bjud, och dig naturen lyder,
 Som din hand dig lydig är!

Drick ännu en gång, och lifvet
 Helt för dig förklaradt står!
 Allt är dig tillbaka gifvet,
 Allt, som flytt med da'r och år.
 Nu hvar tår, du fällt på jorden
 Vid en seger öfver dig,
 På din krans en perla vorden
 Speglar himmelen i sig.

Härmed måste vi säga farväl åt sångerna om Selma och Fanny, af många, och icke utan skäl, skattade såsom skaldens yppersta.

I de sänger, som bära till gemensam öfverskrift: »Bilder af naturen och menniskolifvet, isynnerhet det husliga och landtliga», har dock Franzén samlat just de dikter, som, åtminstone för mitt sinne, framträda såsom de betydelsefullaste han skapat. Vi hafva redan vidrört en af de två hufvudpunkter, vid hvilka jag i skildringen af Franzén ville lägga starkaste vigten, och denna första rörde det mäktiga inflytande, som Franzéns moder på honom ut-

öfvat. Den andra, till hvilken jag nu kommer, rörer Franzéns egen ställning till sin upprörda samtids stora frågor. Vi böra ihogkomma, att den hela världen skakande fransyska revolutionen utbröt midt under Franzéns ynglingaålder, och att skalden några år senare sjelf var i tillfälle att uti Paris med egna ögon skåda efterdyningarna af denna stora verldsstorm, af hvilken ej blott troner omstörtades utan äfven alla gamla begrepp om fosterland, religion, samhälle och familj. Det är öfverhufvud mycket svårt att fullt oväldigt och rättvist bedöma en världshändelse af det slag, som fransyska revolutionen, och allrämest svårt för den, hvilken, så att säga, stått öga för öga med densamma fäsa. Det finnes så mycket berättigadt missnöje vid sidan af det obefogade knotet, det finnes så mången ädel och hänförd sträfvan vid sidan af den lömska skuraktighet, som uti oroliga tider alltid sticker upp hufvudet, det finnes med ett ord uti en sådan scen ur världshistorien en sådan blandning af godt och ondt, att vi ej kunna hvarken odeladt beundra eller odeladt fördöma hvad vi se, att vi uti vårt inre aldrig kunna medla mellan den hänförelse och den fäsa, som kämpa med hvarandra om öfverväldet. Men då är det också så mycket mer stort af Franzén, att han genast tyckes hafva fattat sin bestämda tanke om sitt svårbedömliga tidevarf, och att han vidhållit densamma, om än tvehogensheten mången gång måste hafva trängt sig fram, då han fått skåda, huru frihetskampen stundom ledde till scener, för hvilka hvarje mänskligt hjerta måste rysa, och huru det fria fransyska samhället medförde en osäkerhet till lif, lemmar och egenom, och ett tyranni öfver tanken, hvilka endast kunna återfinnas uti fornålderns förfärligaste envälden. Men intet af allt detta kunde krossa Franzéns tro på friheten sjelf, hans öfvertygelse, att hon en gång sjelf skulle med sin egen kraft kunna besegra sina afarter och oarter. Det är det betydelsefulla skaldestycket Julie de St Julien, som låter oss få en inblick i denna gren af skaldens tankar. Ehuru författadt 30 år efter Franzéns besök i revolutionens brännpunkt, Paris, målar det så lefvande det upplösta samhällets oroliga krampryckningar, att vi, som snart sagdt varit åsyna vittnen till en ny upplaga af den stora revolutionen, på mången punkt så att säga läsa ur vårt eget hjerta hvad vi sjelfva känt, hvad vi sjelfva hoppats på eller förfärats öfver uti det skådespel, som så nyligen upprullats i Paris.

Vi sade att Franzén, trots allt, vidhöll sin tro på friheten. Men, och detta är betydelsefullt, han tyckes tvifla på att, dock Frankrike kan förverkliga friheten. Den från Frankrike landsflygtiga grefvedottern, som är berättelsens hjertinna, blir gift med en ung, kraftig, norsk odalbonde, och i skildringen af det lugn och den patriarkaliska endrägt, som sammanhåller den norska bondens familj och husfolk, visar Franzén mäterligt en den betydelsefullaste motsats till den söndring, som i det fransyska samhället rådde och ännu råder. Det senare famlar ännu som det fordom famlade efter en frihet, som är något mer än ett tomt ord. Men genom den allmänna okunnigheten, fostrad af katolicismen, följa massorna sällan eller aldrig de ledare, som ådagalägga sans och lugn. De rusa deremot starrblinda efter de röster, som ropa på nytt, och idel nytt på alla lifvets och samhällets områden. Hvarje revolution i Frankrike har varit fläckad af angrepp, icke blott på det som varit ruttnadt i stat och kyrka, utan ock på det, som är all ordnad sammanlefnads grundval, nämligen det äktenskapliga familjelifvets och religionens helgd.

Mot dessa tendenser träder Franzén direkt i vapen en gång, nämligen uti »Julie de S:t Julien»; men indirekt genom hela sitt skaldskap. I sina öfriga dikter nämner han knappast, huru han vämjdes vid denna lättsinnighet, hvilken hotade att i vidsträckta kretsar nedsätta qvinnan och familjelifvet och på samma gång upplösa den kristliga trons och sedelärans grundsanningar. Men han kämpar mot dessa riktningar på så sätt, att han aldrig tröttnar att lofsjunga, huru fridfullt det är att lefva i Guds och Kristi anda, huru ljufligt det är att i en fri stat lefva med maka och barn uti arbete och oskyldiga nöjen. För hvarje punkt i denna husliga krets, för hvarje länk i detta familjelifs kedja har han odödligt älskeliga sånger.

Hvem måste icke älska sången »Till en ung flicka»:

»Unga flicka i din vår
 Bänd dig myrtenkransen.
 Dansa medan du det får:
 Snart är du ur dansen.

— — — — —

Medan du omkring dig ser
 Ynglingar i låga,
 Flicka, sjung vid ditt klaver,
 Skämta vid din båga.

Snart en herre återstår
 Af den slaf, der smilar.
 Barnet gråter, vaggan går,
 Och klaveret hvilat.»

Och hvem är så trätorr, att han kan taga anstöt vid sången »Till en yngling»:

»Gode gosse, glaset töm!
 Gerna ser din flicka
 Någon gång dig glad och öm
 Ibland vänner dricka,
 Som med hjertats sympathy,
 Eldiga och unga,
 Klinga glädjens harmoni,
 Lifvets sötma sjunga.»

För min del anser jag slutraderna för de skönaste, dessa små rader, som skola vara odödliga, så länge glädje, ungdom och oskuld ännu finnas kvar i världen:

»Drick! — men sällan och med mått.
 Mins hvad Syrach skrivit:
 'Vin och vänskap smaka godt,
 Då de gamla blifvit.'
 Tänk hvad fröjd på gamla dar
 Gubbens hjerta känner:
 Gammalt vin har gubben kvar
 Än för gamla vänner.»

Af samma rang är sången till »Glädjens ögonblick». I våra dagar, då en skef fromhet har byggt upp en fjerde trosartikel, som befaller människan att gå trumpen och »trulig» genom lifvet, kan man ej nog framhålla, huru forna dagars i tro och fromhet starkaste män hafva med hela sitt hjertas innerlighet känt glädje öfver Guds godhet och hans skapelses skönhet. Kristus gjorde vatten till vin, men man är nu af den åsigten, att han deri gjorde dumt; motsatsen hade varit bättre. Ty glädje får ej finnas på denna fördömda jord. Huru annorlunda tänkte icke Franzén! Huru djupt kände han icke den jordiska glädjens förgänglighet; men huru innerligt prisade han likväl icke den försynens ordning, som låtit solstrålar framskina både öfver jorden och öfver människors hjertan! Ty han älskade att se det ljusa i lifvet och Guds godhet. Derföre kunde han också sjunga:

Sörj ej den gryende
 Dagen förut,
 Njut af den flyende
 Hvarje minut!
 Rosornas doft,
 Drufvornas ånga,
 Skynda att fånga:
 Yngling! de vissna — du sjelf är ett stoft.

— — — — —

Drick ur den sparade
 Ungdomens bål,
 Drick den bevarade
 Oskuldens skål!
 Glädje och dygd
 Elda hvarannan,
 Kransad om pannan,
 Visheten skämtar i vinrankans skygd.

Klinga med roliga
 Vänner i lag,
 Tryck den förtroliga
 Handen i dag!
 Kanske du den
 Aldrig mer trycker;
 Härjaren rycker
 Brud ifrån brudgum och vän ifrån vän.

Den på en gång så glada och allvarliga uppfattning af lifvet, som Franzén hyllade, har fått sitt allsidigaste uttryck i lärodikten »Emili eller en afton i Lappland», ett stycke fullt af sansad men vacker lefnadsvisdom. Verlden är ej så usel, säger Franzén i denna, ej så tom på allt godt, som man vill låta påskina. *Låt om oss nöjas blott och inlägga trefnad i det lilla*, så blir hon ett paradiset! Dikten skildrar huru en svag, i öfverflöd uppfostrad qvinna, i hängifven kärlek slutande sig till en fattig prestman, lemnar all den lyx, i hvilken hon lefvat, och i den uslaste prestkoja i Lappland ordnar ett hem, som strålar af helse och trefnad, fromhet och glädje.

Uti Emili har Franzén tydligt målat sitt äkta svenska qvinnoideal, och han säger sjelf, att han funnit detta ideal uti sin andra maka så fullständigt förverkligadt, som om Emili hade varit skrifvet om henne. Men Franzén såg aldrig fru Choræus förr än 1805, och 1802 fanns redan Emili offentliggjord i Åbo tidning. För öfrigt har dikten en verklig händelse till upphof.

Vi hafva redan förut framhållit, huru Franzén trufdes med det oskyldiga och glada. Äfven här utgör samma stämning grundackordet, kring hvilket allt harmoniskt sluter sig. »Hvem önskar ej», säger Emili på ett ställe:

»Hvem önskar ej ibland att vara barn igen?
Och männ' ej »smusla sko» och »liten lefver än»
Så klär den vise sjelf, som att till harm sig spela,
Till lungsot dansa sig och äta sig till qual,
Och samla hus från hus blott ämnen till förtal:
De stora tidsfördrif, som oss i Lappland fela!»

O huru måste vi icke afundas den tidsålder, som egde denna friska och fromma glädthet, hvilken förvidna vålnad är det enda, som vi se spöka på vår tids anspråksfulla ungdomsbaler, alltsedan ett förvänt skoltyranni mördat henne sjelf redan i barnens sinnen.

Det är icke mången, som i våra dagar kan säga med Emili:

»Så njuta vi hvar fröjd tre gånger: förr'n den varit,
Och då den är tillståds och ännu se'n den farit.»

Ty detta är både fromt och sundt; men de, som tråda mest fram i våra dagar, äro vanligtvis hvarken fromma eller sunda.

Vi hafva äfven ett annat poem af Franzéns hand, hvilket är ett verkligt syskontycke till Emilie, nämligen »Landtlifvet»:

»Af samma jord, som födde mina fäder,
Jag har mitt bröd och trampar deras spår,
Åt samma utsigt öfver sjön mig gläder,
Och längs med ån till samma kyrka går.»

Äfven här är en glad förnöjsamhet den medelpunkt, kring hvilken det hela rör sig:

»O! hur sällt förrinna dina dagar,
Blott du förnöjd med litet lefva vill!
Du njuter allt; det minsta dig behagar,
Och nöjet ej till ledsnad räcker till.»

Det är det husliga samlifvets sällhet, som Franzén äfven här prisar uti dess uthållighet ända in i döden:

»Må när som helst mig döden hädanrycka,
Blott jag får se på henne, när jag dör;
Blott hennes hand jag än får tacksamt trycka,
Då hon ej mer min qväfda stämma hör.»

Sen vet jag visst, att hon så tomt det finner,
 Och mins mig än i många Herrans år.
 Ja, mången tår på hennes psalmbok riuner,
 Då till min graf hon ifrån kyrkan går.»

Det återstår oss nu blott att nämna ett stycke af Franzéns smärre dikter, nämligen »Den gamle knekten». Detta stycke står på visst sätt ensamt i samlingen, det är en enstaka ton, som förebådar Fänrik Ståls klangfulla harmonier. Hjelten är en gammal, hundraårig kämpe, den siste som sett kung Carl (XII). Han lefde på en ö i Saimens vågor, och all hans rikedom var hans klinga och Carl XII:tes bibel. Mer hade han egt, och det yppersta af allt, en englalik dotter. Men dottren var drunknad och allt borta. »Dock», säger gubben, »klagar jag icke».

»Snart hundraårig, sitter jag
 Dock lugn här i min skrefva:
 Blott ej mitt fosterland en dag
 Jag nödgas öfverlefva! —
 Så talte han, och från den da'n
 Ej syntes mer, der han var van.

Blott tallen ser man än der stå,
 Af stormens våld ej bruten.
 Blott vågen hör man än der slå
 Mot klippan, skumbegjuten;
 Och kyrkan än i sitt förvar
 Hans bibel och hans värja har.»

Franzén förde kärlekens, hemlifvets, den oskyldiga glädjens och den kristna trons talan uti ett tidehvarf, då allt detta hotade att upplösas. Och ännu torde vi icke hafva uppnått ett tillstånd, då vi icke alla skulle behöfva lyssna, en till en ton, en en annan till en annan ur den bortgångnes rika strängaspel. Må Franzéns sånger blifva oss allt kärare och kärare, ty det är ett tecken på att vi sjelfva blifva allt bättre! Jag känner om denne märkvärdige mans skaldskap intet bättre vitnesbörd, än det som Runeberg ger på ett ställe: »De Franzénska visorna har jag vid hvarje ny omläsning förstått bättre, och ju klarare mitt eget väsende utvecklats sig, ju trösterikare och lugnare mitt inre blifvit, desto djupare motsvarigheter af frid och skönhet har jag upptäckt i dem. Jag tror, att det är med dem som med våra gamla äkta sagor, som gläda barnet, lifva ynglingen och motsvara mannens djupsinnigaste åsigt af lifvet.»

22. Några ord om den äktenskapliga regeringsformen.

»Det är så godt, *miljonerna* bekänna
sig icke mogna än för republik,
om denna statsform ej ens passar *tvänne*.
I äktenskapet är min politik:
hon lyde honom och han lyde henne!»

Olof Stig: Träkol (Sthm 1870) s. 63.

Huru är styrelsesättet beskaffadt i det minsta af alla samhällen, det, som är så litet, att det ursprungligen består endast af två: *en* man och *en* kvinna? med andra ord: hurudan är den äktenskapliga regeringens formen?

Denna fråga har af vår frågvisa tid ännu ej blifvit ställd på dagordningen, ehuru hennes familjär-politiska vikt är omisskännelig i både teoretiskt och praktiskt afseende. Utrymmet medgifver dock endast ett uppslag till frågans lösning. Må andra, som äro mer hemmastadda icke blott inom hemmets lilla värld, utan lika mycket i statens stora rymder, granska henne i hela hennes omätliga utsträckning!

Alla regeringens former, från ytterlig despoti ända till ytterlig anarki, låta visserligen tänka sig inom äktenskapet. Hvar och en af dessa hafva åter sina modifikationer. Således se vi strax två arter af despoti, efter som mannen eller hustrun för den despotiska spiran (i hennes hand kallas den »toffel»). Vi tala här om förhållandena »de facto», icke »de jure», — såsom de rättskunnige pläga säga. Ingen lär då förneka, att mången äkta man är i sitt hus liksom en storsultan i sitt harem, kring hvilken alla husets tjenande andar — bland hvilka hustrun endast är den förnämsta — röra sig liksom planeterna omkring solen; »han sjelf» ligger makligt utsträckt på en soffa, med pipan i munnen, ingen vågar störa hans olympiska lugn, alla afvakta i djupaste underdånighet de vinkar och blickar, genom hvilka han sätter dem i den lifvigaste rörelse, och detta icke endast lekamligen; hela »Olympen» är dyster, när »han sjelf» är vid dåligt lynne,

skälfter när han är vred, gäspar när han gäspar, och skrattar när han skrattar. Märkvärdigt är det, att icke flere äkta män uppföra sig som hustyranner; ty »de jure» kunna de alla vara det, om de vilja: den borgerliga lagen gifver ju nästan alla rättigheter åt mannen och alla pligter åt hustrun. Icke desto mindre gifves det tillfällen, der hustrun är den despotiska herrskarinna »de facto». Innehafvaren af ett stort baroni — som visserligen icke låg i månen — stod så fullständigt under toffeln, att, när han från sitt fönster såg herrskapsvagnen dragas fram, gick han ned till kusken och frågade: »Vet du om jag får följa med?» Detta enda efterdöme bland hundra må vara nog.

Men om vi alltså icke här kunna skildra den äktenskapliga regeringsformen sådan den *kan* vara, kunna vi dock söka få sigte på huru den *bör* vara, eller uppsöka *idealet för den äktenskapliga regeringsformen*.

I fråga om äktenskapet är det kanske icke så svårt som vid mycket annat att komma idealet ganska nära derföre att äktenskapet är ett förhållande, som tillhör endast *denna värld*, och derföre, att det är ett *naturligt* förhållande, på hvilket vi alltså, på sätt och vis, kunna tillämpa den naturvetenskapliga metoden; äfven samfundet har ju sina naturlagar, om de ock, sedda från en annan sida, äro gudomliga lagar. Naturordningen visar hän på äktenskapet, och för så vidt kan man säga, att äktenskapet hvilat på en *gudomlig lag*.*)

Allt hvad som är af gudomligt ursprung, har *kärlek* till grundlag. Äfven tyngdlagen, som sammanbinder hela naturen, är egentligen en kärlekens lag, till följd af hvilken alla kroppsliga föremål dragas emot hvarandra. Kärleken är således i andens värld detsamma som tyngden i naturens, den allmänna dragningskraften. Klart är det också, att kärleken måste vara det fullkomliga äktenskapets grundval; ty det är ju denna gudamakt som drager man och qvinna emot hvarandra och förenar dem till ett. Också i detta fall stärkes regeln af det, som är (eller bör vara) undantaget. Ty, om något annat än kärleken är grundvalen i ett äktenskap, kan detta icke vara som det bör vara. Såsom andra drifkrafter kunna bl. a. tänkas: hos mannen girighet efter pengar eller *ära*, hos qvinnan *fruktan* för att icke blifva »försörjd» eller för att misshaga sina närmaste släktingar. Huru blir väl regeringsformen i dessa sista fall? Montesquieu säger,

*) *Bluntschi*: Die Ehe (Staats-Wörterbuch v. Bluntschi u. Brater, III (1858) s. 203.)

att enväldet (monarkien) är grundadt på *äran*, och despotien på *fruktan*. Det är troligt, att hans ord äga sin fullständiga tillämplighet också på den minsta af alla stater, den äktenskapliga. Men i det fullkomliga äktenskapet måste den sanna jemlikheten råda, om någonstädes; dess regeringsform kan alltså hvarken vara despotisk eller monarkisk, utan endast republikansk. Republiken, säger Montesquieu vidare, är grundad på dygden, på *kärleken* till fosterlandet, d. ä. till hemmet och till hvarandra. När det i republikens valspråk heter »frihet, jemlikhet, broderskap», då vill detta sista ord, riktigt uppfattadt, ju icke säga annat än *kärlek*. Nätt upp derföre, att den republikanska regeringsformen visar sig såsom den *fullkomligaste*, den, som fins i det minsta på naturliga eller gudomliga lagar hvilande samhälle, i hela samfundets minsta enhet, nämligen i äktenskapet, — nätt upp derföre är det den svåraste att verkliggöra. Nog inträffar det, att denna statsform »passar *tvänne*»; men mycket mindre ofta äro »*miljonerna*» redan »mogna» för den? Och hvarföre? derföre att *kärleken* ännu så litet har genomsyrat hela samfundslifvet. *Dock* är fristaten den fullkomligaste styrelseform; och måhända vore det just äktenskapets uppgift att småningom mogna samfundet för den-samma.

Vi få dock icke alltför hastigt draga denna slutsats, utan först granska frågan något närmare; ty det vore ju i sanning bedrägligt för alla de ärade läsare och läsarinnor, som äro monarkister af grundsats, om de inom äktenskapet, grundvalen för all samfundsförbindelse, skulle nödgas främja en annan politik än den, för hvilken de kämpa i statslifvet. Och skulle vi också genom ett förnyadt skärskådande komma till samma slutsats, så visade det sig dock kanske, att *det fullkomliga äktenskapets fristat* icke ännu egt något motsvarande inom historien, utan måste betraktas såsom sjelfva republikens *ursprungsideal*. Men att kämpa för idealet, för en fullkomlighet, som öfverträffar all erfarenhet, det är just människans uppgift.

Det sanna äktenskapet är ett fullkomligt *valrike* och skiljer sig derigenom från de moderna monarkierna, hvilka alla äro arfriken (den döende kyrkostaten endast undantagen). Med dessa har det dock det gemensamt, att valet gäller *för lifstid*, medan republikernas presidenter i allmänhet väljas endast för vissa år.

I ett annat afseende skiljer äktenskapet sig åter från alla moderna republiker, hvilka hafva endast *en* president, hvaremot detta — liksom det forna Rom — har *två*, en manlig och en

qvinlig. Är detta fallet i samfundets minsta naturliga enhet, ligger då icke häri liksom ett förebud om, att ju mer kärlekens grundlag gör sig gällande också i det yttre statslifvet, desto mer skall qvinnans inflytande på detta växa intill jemhöjd med mannens? — Nu är mannen väl enligt lagen (de jure) den egentlige presidenten, väl har han allena inför lagen både den verkställande, den lagstiftande och den dömande myndigheten, väl har han således inom äktenskapet mycket större makt än sjelfve Napoleon Bonaparte såsom förste-konsul inom den förra franska republiken — men lifvet är starkare än lagen. Vi veta ju alla, huru allmänt hustrun i många lifvets viktigaste angelägenheter (de facto) uppträder på mannens vägnar,*) liksom också han med samma myndighet på hennes. Derest äktenskapet är en sanning, derest de tu äro såsom ett (Matt. 19: 5), — lär man också med sanning kunna tala om man och hustru såsom jemlika i makt och myndighet. Småningom skall väl också mer än hittills lagen bilda sig efter lifvet, — och icke lifvet bildas efter lagen, hvilket är onaturligt eller förvändt; ty lifvet är ursprungligare än lagen.

Med afseende på »representationen», lagstiftningens hufvudorgan, är det svårt att på stående fot afgöra, om den äkten-skapliga »riksdagsordningen» företer ett en- eller två-kammarsystem. Grunden till denna svårighet är utan tvifvel, att vi så lätt missledas af förhållandena, såsom de äro enligt lagen; och detta hindrar oss så ofta från att se dem, såsom de borde vara i det ideala lifvet, här det sanna äktenskapet. Enligt lagen är nämligen mannen sjelfskrifven president i en enda kammare; och vid tillfällen af meningsolikhet gifver hans röst utslaget, fast alltid i detta fall rösterna stå lika: I för och I emot hvarje förslag (eller motion). Men i lifvet framträder, såsom vi redan sett, än mannen och än hustrun såsom president; vid några tillfällen är han, och vid andra hon det lilla samfundets representant, om de icke — vid mer högtidliga — framträda båda; det fins alltså ingen sjelfskrifvenhet till presidentstolen inom det sanna äkten-skapets rådpläggande församling. Om rösterna stå lika, bortfaller förslaget i många lagstiftande en-kammarsförsamlingar, som sjelf välja sin president, men det är icke fallet i alla. På denna väg tycks det således svårt att lösa frågan. Lättare går det, om

---

*) Såsom ett efterdöme från historien kan omnämnas de qvinnor, som på Carl XII:s tid styrde gård och gods, medan deras män voro frånvarande i kriget.

vi försöka att uppfatta äktenskapet såsom bildadt efter tvåkammarsystemets grundsats; ty öfverallt, der denna är genomförd, måste både kamrarne fatta samma beslut, om detta skall kunna upphöjas till lag, och i riksdagar på två kamrar har ett förslag bortfallit, om dessa förblifva af skiljaktiga tankar.

Sådan är ju nätt opp den naturliga lagen inom det sanna äktenskapet; ty ger man åt mannen mer än 1 röst i en församling, som består endast af 2 medlemmar, upphäfver man ju både friheten och jemlikheten, utsätter kärleken för fara och införer i sjelfva verket det despotiska styrelsesättet. Att äktenskapets lilla riksdagsordning är bildad efter *tvåkammarsystemets* grundsats, inses också deraf, att vilkoren för valen icke som i enkammarsystemet äro lika för alla (här båda) medlemmarne, utan olika såsom i tvåkammarsystemet.

Det är nämligen oundgängligen nödvändigt, att den ena medlemmen som väljes är qvinna, och den andra man. Vi få således *en manlig och en qvinlig kammare* i denna allraminsta, men på alldeles naturligt sätt bildade, »riksdag», den äktenskapliga. Skulle det vara för djerft att också häri se ett förebud för det stora samhället, eller tänka oss en tid — låt vara ett par tusen år! — framåt, då äfven millionerna skulle följa?

Låtom oss derefter kasta en blick på de äktenskapliga financerne, och tillse huru de bildas. För närvarande blifver ju den qvinna, som gifter sig, så att säga egendomslös; i äktenskapet råder en egen art *kommunism*, en s. k. »egendomens gemensambet», som dock är till förmån för mannen; han, som om sitt hem, enligt lagboken, kan säga: »l'Etat, c'est moi» — han eger allt, hon intet. Men detta tillstånd är icke idealt; ty det kan icke vara äktenskapets bestämmelse att omintetgöra qvinnans sjelfständiga verksamhet i den ekonomiska världen. Derigenom utsättes också hennes andliga sjelfständighet, hennes personlighet, för fara; ty det andliga är dock i detta lif noga förbundet med och afhänger i många afseenden af det materiella. Enigheten i äktenskapet skall vara en fri sammanslutning af två personliga viljor, icke en tvungen enformighet. Naturligast synes det derföre, om man och hustru vid giftermålet finge behålla hvar sin förmögenhet, huru »positiv» eller »negativ» den än vara må. Hvad deremot under sjelfva det sanna och lyckliga äktenskapet förvärfvades, måtte blifva gemensamt. Hvad den gifte mannen förvärfvar genom sitt arbete, förvärfvar han nämligen icke ensam; ty, om hans hustru icke på samma tid arbetade för honom, skulle han

icke kunna uträtta så mycket. Vore hon endast hans hushållerska — och det är tyvärr mången så kallad »hustru» — måste han ju löna henne med en del af sin arbetsförtjenst. Hustru i ordets fullkomliga mening är ej heller den qvinna, som af sin man får »något visst» hvarje månad eller år; ty i detta fall fins ingen sann gemensamhet i det som dock i sjelfva verket är förvärfvad genom samfäldt arbete, fastän på skilda vägar, emedan grundsatsen om »arbetsfördelning» varit tillämpad, kanske så, att han har arbetat utom hus och hon inom hus. Alltså: allt, hvad som förvärfvas genom den äktenskapliga samverksamheten, bör ingå i en gemensam kassa! Öfverskottet, eller det, som icke utgår till bestridande af husets löpande utgifter, bör naturligtvis göras fruktbringande; men hvar och huru? »Motion» i detta ämne må kunna framställas af hustrun lika väl som af mannen, men beslut icke fattas, om de två »kamrarna» äro af skiljaktiga tankar. Det är dock troligt, att mannens röst i detta fall som oftast skall blifva afgörande; deremot skall hustruns röst utan tvifvel blifva det i ämnen, som röra hushållet, eller de s. k. »ekonomiska mål». Men — skall en och annan invända — huru skall detta gå an, om hustrun har anlag för slöseri? Då skall hon kanhända allra lättast varda botad för denna svaghet; ty — hon vet då alltid, huru långt det är till kassans botten. Denna vigtiga kunskap saknar hon, om hon vid utsatta tider får »något visst», alltid detsamma.

Den största möjliga offentlighet med afseende på finansernas tillstånd är icke mindre vigtig i huset och det lilla äktenskapliga samfundet, än i staten och det sig sjelf styrande folket. Också på äkta makar äger § 57 i Svenska Regeringsformen sin tillämplighet: »folkets urgamla rätt att sig beskatta utöfvas af riksdagen allena»; i den fullkomliga äktenskapliga regeringsformen äro »folket» och »riksdagen» detsamma; de äro man och hustru, icke mannen allena. Huruledes de deremot vilja begagna sin enskilda förmögenhet — förvärfvad innan giftermålet eller under äktenskapet genom arf o. s. v. — det må man eller hustru bestämma ensamt för sig. I det sanna äktenskapet, der kärleken är grundlag, skulle den förmögnare af »de tu, som skola vara ett», utan tvifvel ofta låta gåfvor inflyta i den gemensamma kassan. Om lagen förbjöde detta, vore det lika orättvist, som, att han för närvarande nästan förbjuder hustrun att hafva enskild förmögenhet.

I det föregående hafva vi fäst oss endast vid makarne. Detta är också riktigt, när vi hålla oss strängt till ämnet: att utkasta grunddragen af den fullkomliga äktenskapliga »regeringsformen», jemte »riksdagsordningen». Dessa husets »grundlagar» röra nämligen icke barn och tjenstfolk, utom i några undantagsfall. Hvarken barn eller tjenstfolk äro politiskt myndiga; ej heller hafva de enligt *husets* grundlagar valrätt eller valbarhet.

Dock måste vi, hvad *barnen* beträffar, skärskåda det förhållande, som uppstår, då dessa hafva uppnått medborgerlig myndighet i det stora lifvet, men sakna denna i hemlifvet derföre, att de ännu äro ekonomiskt afhängiga af föräldrarne. För närvarande är detta dock sällan fallet med *söner*; ty desse hafva föräldrarne i allmänhet låtit uppfostra för en särskild verksamhetskrets, i hvilken de sjelfständigt kunna *försörja* sig, ungefär vid den tid de uppnått myndighetsåldern. *Döttrarna* deremot lyckliggöras sällan med en dylik uppfostran; ty — heter det — de skola *försörjas* genom äktenskap. Följden häraf är, att döttrarna i allmänhet äro evigt omyndiga, om de icke blifva gifta och enkor; ty såsom gifta äro de ju också omyndiga enligt den gällande ofullkomliga äktenskapliga regeringsformen. Det gifves derföre endast ett enda medel att göra lagens bokstaf om den oförmögna 25-åriga möns myndighet till full verklighet i lifvet, det är: att uppfostra äfven döttrarna till sjelfförsörjning genom *särskild* verksamhet, enligt hvars och ens anlag. Visserligen kan en frihetsälskande, kraftig och viljestark flicka sjelf göra mycket härtill; men en sådan ändring i den äktenskapliga »statsförvaltningen» måste dock utgå från föräldrakärleken. Denna borde minst af allt vara egennyttig: men hvad är det annat än egennytta, medveten eller omedveten, när döttrarna i åtskilliga hus för alltid fångslas vid föräldrahemmet; icke för att »lära hushållet», hvilket de redan till fullkomlighet förstå att sköta, utan till nytta eller blott prydnad för hemmet. Genom denna egennytta hindra föräldrarna den unga qvinnans utbildning till sjelfständig personlighet, hvilket dock är vilkoret för, att hon skall kunna fullgöra sin lefnadsuppgift såsom sann människa i eller utom äktenskapet, den uppgift, för hvars skuld hon har blifvit skapad.

Den fullkomliga äktenskapliga regeringsformen, bygd på kärlekens grundval, kommer sålunda att verka till välsignelse äfven för de s. k. »representerade» enligt hemmets naturliga »riksdagsordning». Statsformen kommer alltså att omfatta äfven barnen, och den blir för alla medlemmar af det lilla samhället en

fri författning, lagbunden endast under kärleken. Liksom daggdroppen afspeglar den omätliga rymden, kommer sålunda den lilla lyckliga fristaten att dag för dag allt tydligare återspegla den vackra bilden af det samfundsideal, som hägrar för millionerna långt ute i framtiden.

Dormin.

23. Asta Hansteen och Qvinnofrågan i Norge.

Striden om qvinnofrågan synes i Norge hafva tagit en större utsträckning än då vi senast hörde något derom. (Se 13:de årgången, sidan 382.) De gamla åsigtarna representeras af professorn *Lyng*, som uppträdt, dels i »Nordisk månadsskrift», dels i ett historiskt arbete om judarne, såsom en »kvindemancipationens motstander». De nya åsigtarna deremot hafva funnit sin målsman i en qvinlig författare, som kallar sig *Asta Hansteen* och synes vara en af dessa urkraftiga nordlandsnaturer, som af ingenting i världen låter kufva eller klafbinda sig. Mellan dessa båda står en onämnd författarinna, af ett vekare skaplynne, som uppträdt med en protest mot *Stuart Mills* bok och derigenom föranledt *Asta Hansteens* första artikel. Man har således i dessa trenne personligheter uttrycken af trenne olika skiftningar af den i Norge rådande åsigten om qvinnofrågan. Man kunde kalla dem *fortids-*, *nutids-* och *framtidssidéernas* olika organer. Professor *Lyng* synes nämligen ännu kvarstå på den gammaltestamentliga, orientaliska uppfattningens ståndpunkt. *Protestens förf.* synes ingenting hafva emot hvad som hittills blifvit gjordt för qvinnans befriande, men varnar för allt vidare framåtgående. *Asta Hansteen* rycker otåligt på de återstående länkarne af kedjan och emotser, halft pockande, halft jubilerande, en obetingad likställighet mellan könen, sådan *Stuart Mill* tänkt sig den.

Då vi ej varit i tillfälle att följa striden annat än genom *Asta Hansteens* polemiska artiklar, är det naturligt att denna förf. för oss framstår såsom en hufvudperson i striden. Och hafva vi ej alltför mycket misstagit oss vid försöket att ur hennes skrifter framleta grunddragen af hennes personlighet, är hon också den sjelfständigaste tänkaren och modigaste kämpen af de trenne. Skarpsinne och originalitet, varm öfvertygelse och ett träffande, stundom bitande språk, synas vara de utmärkande dragen hos denna qvinnosakens nya förkämpe. Mången torde vilja påstå att

hon själf är bästa beviset för motståndarnes sats att qvinnan förlorar sin qvinlighet i och med detsamma hon vinner sin frihet. Men dels har nu det der begreppet qvinlighet aldrig blifvit till fullo definieradt, dels tro vi att Asta Hansteen, likasom Susan Anthony och många andra qvinnofrihetens apostlar, äro alltför frisinnaade att önska att alla qvinnor skola likna dem. Tvärtom synes det just vara känslan af att själfva, under trycket af sekelgamla fördomar och i den våldsamma kampen mot deras välde, hafva i viss mån tagit skada, som drifver dem att, kosta hvad det kosta vill, vore det än med uppoffring af den finaste blomman af deras egen qvinlighet, rädda sina medsysstrar från samma olycka. Och hvem vill väl i alla fall förneka, att just i en sådan själfuppoffring kan ligga en djupare och renare qvinlighet, än i det djerfva behaget hos mången balkokett, eller i den negativa älskvärdheten hos mången »husets engel». Solrosen, som höjer sitt stolta hufvud mot solen, är ju ett Floras barn likaväl som murgrönan, som gömmer sig för ljuset, eller mimosan, som skygg drar sig undan vid minsta beröring. Skulle då ej qvinnan vara lika qvinlig i sträfvan efter ljus och frihet, som då hon söker skuggan, och frivilligt binder sig vid en starkare — *allt under förutsättning att det icke sker af själfviska bevekelsegrunder?* Skulle det vara mindre qvinligt att offra sig för många än för en — att verka för andras barn än för sina egna? Vi tro det icke. — — Imellertid, man må tänka härom hvad man vill, är det af stort intresse att följa dessa qvinnofrågans första strider i Norge, och spåra de egendomliga former, hvarunder så väl de gamla som de nya idéerna framträda.

Som en inledning härtill och på samma gång ett litet prof på Asta Hansteens qvicka och egendomliga framställningssätt hafva vi ur hennes senaste uppsatser här bifogat några utdrag, sammanställda under fritt valda öfverskrifter.

1.

”Skapelsens Herre och Fruntimret”.

Förf:n kastar först en återblick på början af vårt århundrade och påstår att just vid inbrottet af den nya tiden, då de nya lifsprinciperna, frihet, jemlikhet och broderskap, med oemotståndlig makt trängde fram på historiens skådeplats, just vid denna vändpunkt började förhållandet mellan man och qvinna att sjunka och bli mera förvändt och skeft än någonsin. Mannen glömde i sitt segerrus att gifva qvinnan del af den frihet han själf åtnjöt och följden var att han, ensam i besittning af de nya andliga

skatterna, kände sig allt mera höjd öfver, och genom ett öfverstigligt afstånd skild från den på sin gamla ståndpunkt kvarstående, modlösa och förlamade qvinnan. Svallande allt högre fick slutligen det manliga öfvermodet sitt högsta uttryck i den sjelftagna benämningen »Skapelsens herre».

På mig, säger vår förf., har detta uttryck sedan det första gången nådde mina öron, gjort samma intryck som ett musikaliskt öra erfar vid att midt i en skala plötsligt höra en ton, som är tre fjerdedelar för låg eller för hög. Hon önskar sig en Kierkegaards förmåga, för att efter förtjenst kunna behandla denna »skapelsens herre», eller en prosektors färdighet för att anatomisera, dissekera och preparera honom. Men i brist på dessa högre färdigheter vill hon försöka om ej det sunnda förnuft, hvaraf qvinnorna dock äfven fått sin lilla andel, skulle kunna vara tillräckligt för att sätta henne i stånd att — balsamera honom.

Hon börjar med att visa huru denna »skapelsens herre» innebär en förnärmelse icke blott mot halfva människolägtet på jorden utan ock emot Gud i himmelen. En sådan benämning, säger hon, kan ju uppenbarligen endast tillkomma Gud, och det är ju då ingenting annat än det uslaste skryt att den skapade varelsen vill ge sig sken af att vara skapelsens herre. Att uppvisa huru den sjelftagna benämningen, äfven i förhållande till qvinnan, är lika braskande och meningslös blir kanske mera inveckladt. Men förf:n har redt så mången trasslig härfva förr, att hon hoppas det skall lyckas henne att äfven reda denna.

Vi se en man, säger hon, som lutad tillbaka i stolen höjer hufvudet och med sjelfkär uppsyn förklarar: »ja, mannen är skapelsens herre!» Hvad menar nu den gode mannen härmed? Talade han såsom *menniska*, då kunde hans ord ju hafva någon sanning för sig, eftersom Gud, då han skapade människan efter sitt beläte (*»man och kvinna skapade han dem»*) satte henne i ett slags herrskareförhållande till den öfriga lägre skapelsen, i det han sade »gör eder jorden underdånig.» Men när nu mannen, yr i hufvudet af att så länge hafva upphöjt sig öfver qvinnan, vill ensam intaga den plats som tillhör båda, hvar vill han då göra af qvinnan? Att alldeles förneka hennes tillvaro går ju icke an, så mycket mindre som han då icke skulle hafva någon, inför hvilken han kunde yfvas öfver sin nyvunna storhet. Att hänföra henne till den lägre skapelsen, bland plantor, djur eller mineralier, går icke heller rätt för sig, ens för en »skapelsens herre». Fåfängt har man äfven försökt att göra henne till ett *mellan-*

ting mellan djur och människa. Det enda som återstår, blir då att låta henne sväfvä i tomma rymden utan fäste såsom hans skugga.

Förf. öfvergår derpå till qvinnan, »denna lilla stackare», som var lemnad utan fotfäste i lifvet. I denna sin omyndighetstid, säger förf., hade qvinnan ett annat namn; hon kallades då *fruntimmer*, en öfversättning af det tyska ordet »Frauenzimmer» hvilket återigen icke kan betyda annat än qvinnorum, eller jungfrubur såsom det hette i forna dagar. Genom en obegriplig begreppsförvirring begagnade man nu detta saknamn till att beteckna det lefvande väsen, som vi nu kalla en qvinna. Sätillvida passa dessa tvänne — »skapelsens herre» och »fruntimret» — bra tillsammans som de voro samtidiga; just då hans sjelfkänsla så uppsvällt att han icke ville inrymma henne någon plats bredvid sig, hade å andra sidan, hon förtunnats till ett skuggaktigt begrepp, betecknad med ett ord som ursprungligen betyder något liflost. Förf:n till »Amtmandens Dötre» ger i sin »Jomfru Bott» en förträfflig typ af en dylik fruntimmerstillvaro.

»Jfr. Bott sidder lidt tilside fra de Øvrige, og selv dette, at hun holder sig i Skyggen, er betegnende for hende. Hun er et Skygebillede i Livet, og har aldrig gjort Fordring paa Andet og har aldrig været agtet for Andet. Hvem ser efter Silhouetterne paa Væggen, naar der er Malerier i Stuen! For tiden er hun i Huset hos Fru Edeltorp, i hvad Egenskab er ikke let at sige. Som Selskaberinde kan det neppe være, da hun er i den pinligste Grad taus og negativ i al sin Væren. Ingen Dødelig har endnu nogensinde hørt hende udtale en frivillig, selvstændig Mening om nogen Ting, og skrider man, trykket af denne forstokkede Passivitet, engang til at udæske en saadan, saa kan man regne paa, at den er et Ekko af en tilfældig, sidst udtalt Anskuelse, fattet saa telegrafisk som muligt og ledsaget af et Blik, som om hun bønfaldt om Tilgivelse for en saadan ubeskedet Anmasselse.»

Äfven i Wergelands nyligen utgifna brevvelxling återfinner man en likartad skildring: »Går det an», skrifver Fredrika Bremer till honom 1840, »att skildra en ung norsk flicka som in-tresserar sig för något annat än sidenband och smörgås?» — »Nej», svarar Wergeland, »det kan ikke gaa an.» Han hade sjelf varit närvarande i ett sällskap, »hvor en af Damerne havde gjort en Bemærkning, som røbede et tænkende Væsen, og da havde Her-nerne tydeligt vist, at de havde en pinlig Fornemmelse, og Da-merne havde faaet en ren Skræk. Begge Parter havde aaben-

bart ogsaa følt en Gru. Der gaves naturligvis ogsaa dengang Kvinder baade yngre og ældre, som interesserede sig for noget høiere end Silkebaand og Smørrebrød, men det maatte omhyggelig skjules, ikke røbes med mindste Ord eller Gjerning».

Men, fortfar vår förf., »Fruntimret» har dragit sig tillbaka från verlden. Qvinnan, som Gud skapade, har intagit den plats som henne tillkommer och sitter nu, blomstrande som en ros, vid sitt arbete. Hon rör sig i fria luften, hon gymnastiserar, hon simmar, hon har en människas rättigheter, hon lär till och med fysik och kemi och — hon befinner sig väl deraf. »Fruntimret» kan icke hafva lång tid kvar att lefva; det kan näppeligen vara stor lifskraft i henne. Vi hemställa nu, om ej »skapelsens herre» skulle vilja bevisa henne den sista äran för trogen och långvarigtjänst, eller, låtom oss vara fullt uppriktiga och hemställa om han ej gjorde bäst uti att följa henne sjelf i grafven. Förr blir det i alla fall icke, förf. säger det rent ut, någon ro för »skapelsens herre». Qvinnan skall icke lemna honom i fred förrän han gifvit henne så mycken plats bredvid sig, att hon kan få stadigt fäste för båda sina små fötter. Stackars man! Det är annat än hvad han var van vid. Aldrig företog sig hans »fruntimmer» något slikt. Fick hon något, stackars liten, så var hon naturligvis nöjd, och fick hon ingenting så — var hon naturligvis också nöjd; ty hvarför skulle hon ej vara det? Hon dugde ju icke till något och var icke till någon nytta i verlden. Gud tröste henne om hon icke var nöjd!

Visserligen, tillägger förf:n, har till och med den oklaraste manliga uppfattning alltid förbundet ett visst moraliskt begrepp äfven med ordet »fruntimmer», änskönt man icke var på det klara med om den tvetydiga varelsen skulle räknas för djur eller människa. Att den tidens intelligentia män, med skalderna i spetsen, betydligt förmildrade det barbariska tillståndet är äfven utan tvifvel. Det gifves män hvilka, till deras ära vare det sagdt, skulle vara ur stånd att behandla sin hustru, eller hvilken annan qvinna som helst, annat än med ädelhet och finhet, till och med om hon ståt djupt under honom, ännu mindre då hon i hvarje hänseende var med honom jembördig. Men, som bekant, äro de äkta perlorna alltid sällsyntare än flintsten och annat grus. Det är nu, fortfar förf:n, tjugo år sedan jag först träffade på »skapelsens herre» och kände mina öron sårade af hans sjelftagna titel. »Men», tillägger hon, »hvad værre er, jeg har, med Skam at tale om, truffet ham igjen for ikke længe siden!»

»Hans tid är dock nu förbi. Vid sidan af *qvinnan* trifves blott *mannen*. Han har också kommit för att intaga sin plats, och vi lyckönska honom dertill med den vissa förutsägelsen att han skall få oändligt mycket mera glädje af sin qvinna, sådan som Gud gifvit henne åt honom, än »*skapelsens herre*» någonsin hade af sitt »*fruntimmer*».

2.

Skapelsehistorien och kvinnans frigörelse.

Adolphe Monod yttrar i sitt bekanta arbete om qvinnan och hennes uppgift: att mannen, hvars födelse utgör en del af *det stora* skapareverket, som framkallade englarnes fröjdesånger, är såsom skapad till Guds ära och efter Guds beläte, *skyldig Gud*, att visa sig för världens ögon med höjdt hufvud. Men qvinnan, hvars tillkomst är en »*händelse af andra ordningen*» — en så att säga familjetilldragelse, — hon, som skapats, icke till Guds utan till mannens ära, måste vara *mannen skyldig* att hålla sig gömd inom jordlifvets trängsta kretsar, såsom en blygsam hustru i sitt hem. Monod stöder denna sin uppfattning på Pauli ord: »ty mannen är icke skapad för kvinnans skull, utan qvinnan för mannens skull». — Hela denna uppfattning finner den norska författarinnan oberättigad.

Jag kan icke inse, säger hon, hvarför kvinnans skapelse icke skulle utgöra en världshändelse, en del af det stora ursprungliga skapelseverket likaväl som mannens. — Som bevis härför anför hon berättelsen om huru Gud efter jordens skapelse ville kröna sitt verk: »Och Gud sade: låt oss göra människan till ett beläte, som oss likt är, den råda skall öfver fiskarna i hafvet, och öfver foglarne under himlen — — och öfver hela jorden. — Och Gud skapade människan; sig till ett beläte skapade han honom (henne?). — Man och qvinna skapade han dem. — Och Gud välsignade dem etc.» Här, säger vår förf., är ju intet spår till en underordnad ställning för qvinnan. Deremot ser man tydligt att människan, sådan hon fanns i Guds skaparetanke, innan hon ännu utgått ur hans hand, är icke *mannen* utan — *människan*; men människan är tvåfaldig: *man och qvinna*. Qvinnan är alltså icke blott en liten, senare tillfogad förbättring af det sista stora skapelseverket, utan hon är detta verk sjelft.

Vid den andra, omständligare beskrifningen omtalas visserligen qvinnan såsom skapad mannen till en hjälp, men dock med

det vigtiga tillägget: »*som är honom lik*»*). Detta erkänner Monod, men tillägger, att hon likafullt intager en underordnad och beroende ställning — en ödmjukhets-ställning i förhållande till mannen.

Detta kan Asta Hansteen icke medgifva, såsom skaparens mening. Först *efter syndafallet* förkunnades för qvinnan det budet: »han, (mannen), skall vara din herre». *Detta är således icke Guds ursprungliga afsigt utan en del af det straff som ålades qvinnan för hennes olydnad* likasom mannen fick sin dom i orden: »jorden vare förbannad för din skull» och »i ditt anletes svett skall du äta ditt bröd intills dess du blifver jord igen.» Att straffet gått i fullbordan å ömse sidor, visar verldshistorien. Men, säger fröken Hansteen, om nu tidens tecken synas antyda att Herren ihågkommer sitt första ord: »jag vill göra honom en hjälp, som honom är lik», hvad skulle det då ligga mera förfärligt deruti, än att mannens straff: »jorden vare förbannad för din skull!» också synes vara uppfyllt och Guds första skapareord vara nära sitt förverkligande: »Och han skapade människan efter sitt beläte — man och qvinna skapade han dem — och han välsignade dem och sade till dem: *råder öfver jorden.*»

Härmed anser sig förf:n hafva vederlagt sina landsmaninnors fruktan, uttryckt i den onämnda förf:ns protest mot Mills bok, att qvinnans frigörelse skulle vara stridande mot Guds ord och skaparens visa afsigt. »Må vi då icke rädas för den frigörelsens ande, som verkar i tidsrörelsen,» slutar hon, »eller göra honom misstänkt för att utgå från den, som kan förklåda sig till en ljusets engel. Må vi tvärtom erinra oss att tråldomen hörer mörkrets rike till, hvars furste i skriften kallas *tyrann*, och tro att tidsanden skall befrämja den frihetens fullkomliga lag, hvarom aposteln talar, och som hörer Guds rike till.»

Sedan vi härmed i korthet antydt den ena sidan af fröken Hansteens polemik, vilja vi i ett följande häfte lemna henne sjelf ordet, i det vi meddela några utdrag ur hennes skriftvexling med Professor Lyng.

*) Svenska bibeln har: »en hjälp den sig till honom nålla må,» hvilket af Mellin förklarar såsom »en med honom jemlik — — hans andra hälft.»

24. Mitt mål.

Svar till Lina.

Min kära Lina, du förlåter nog
att jag så länge dröjt ditt bref besvara;
du inser kanske att det dagar tog
att rätt begrunda den der frågan bara:
Hvad är ditt mål? Vid den du säkert log,
i tanke att du lade här en snara,
hvari du skulle fånga, ja — hvem vet? —
en sjelfbekännelse . . . min hemlighet.

Ironiskt du en fråga till mig rigtar,
för det jag icke aktar högt den lott,
som qvinnans är, när hon ej högre sigtar,
än att i hemmet syssla litet smått,
och tiger snällt och ej i sång sig biktar
(för det hon ingenting att bikta fått);
men lefver endast, ack, att »trefnad sprida» —
som frasen lyder — och att stilla lida.

Ja, obemärkt, som blomman väfs af vår,
en qvinna verka bör, du ville säga;
som snön försvinner och som qvällen går
den verksamhet ju är, vi qvinnor ega.
Hvad finns mer ljuft än torka sorgens tår
och lätta bördan, som de tryckta väga,
att osedd räcka hjälpen? Huru sällt —
kort sagdt — att blifva der oss Gud har ställt?

Det godas gerning! Ja, minst jag vill neka
att hon är för oss alla satt som mål.
Men ligger hon blott i det tysta, veka?
Har sången ej i lifvet ock en rôle?
Han lockar löjet fram på kinder bleka,
han böjer mången vilja, hård som stål. —
Din genius följ! Så jag — och der *min* stannat,
der är mitt mål: jag har ej något annat!

L. v. K.

25. Gudrun.

I de fremfarne Tider, saa beretter Sagnet, levede i Gudbrandsdalen en stærk, ensom Kvinde, mægtig og rig paa Gods og hovmodig af sin ældgamle Slægt, der, skjönt Bondenævnt, dog bar sin Odelsret med samme stolte Lag, som Adelsmanden sit gyldne Vaabenmærke i Kongens Gaard.

Gudrun, saa hed hin Kvinde, var den eneste Gjenlevende af sin Slægt. Hun havde holdt sig borte fra al daglig Omgang med Folket i det Bygdelag, der sluttede sig til hendes Gaard, og kun naar hun tidimellem mödtes med Jevninger, gav hun sig hen i en kort Meddelelse; men altid med den stolte Fölelse af sin Förstefödselseret. Hun vilde dog ikke bestandig stöde fra sig, hun vilde drage til sig — hvad var hendes Hovmod uden Jevnföring med Andre? Saa dækkede hun Kulden med List og Lempe, saa vandt og bandt hun, hvor hun vilde, og slap atter sit Tag efter Lyst og Lune. Gudrun var saare fager, dog glad saa aldrig nogen Mand sig paa hende, snarere skræmtes han væk; men fristedes i samme Stund tilbage. Hun var stor af Vækst, men fin og afmaalt i Laget; hun gik aldrig med Ungdomsmod over et Gulv, men tungt som den, der overveier og prøver, og hvor hun standsede, stod hun som en Stötte, der ikke rokkes af Noget. Hendes Pande var höi og bred, hendes Haar laa tykt og gladt omkring den. Öienlaagene var halvt sænkede, og hun löftede dem tungt; men Öiets Farve var en Samstraalen af Gult og Blaafarvet, dog stundom ogsaa bleg som et farvelöst Glas. Hendes Læber var smale, fast sluttede og sænkede sig i dybe Mundvinge; men den Tale uden Ord, som stod præget omkring dem, var mærkelig nok; thi haardt som Urfjeldet var noget, smigrende som et Kjærtegn var Andet, og midt imellem sprang Haaret, som en Orm, ud af den ene Mundvig og krummede sig over i den Anden, og da stod der Skræk af hende. Mangen Beiler havde dog, uagtet dette, stundom vel ogsaa paa Griund af dette, nærmet sig til hende med godt Haab, med dristigt Haab, og med frygtsomt Haab, men hver paa sin Vis var uden Skjel bleven vist tilbage.

Alligevel tænkte Gudrun ikke at leve ugift. Det Slægtsry, hun var saa nidkær for at bevare, vilde hun ikke skulde hendrysses i Glemselen med hendes Gravstöv — men hvor var han, som hun uskjæmmet kunde blande Navn og arvede Kaar med?

Der var en vid Kreds af Kjendinger, som hun uden Sky kunde vrage imellem; thi ikke En vilde have nægtet hende Ret til at gjøre sit eget Valg. Men Gudrun fandt Ingen: En var for tung i Laget, en Anden var for let; En var for ringe af Slægt, en Anden for fattig paa Gods — da kom der en Tid, ikke braat, med Skræk og Fald, men snigende, som en Klam Taage, den gav hende mangt et iskoldt Grys! Og herefter faldt en Sygdom over hende, lig den der böier Blomstrens Krone i Udfoldningens Tid; men fra dette anede Gudrun noget Værr.

Det Skjul, hun havde givet saa mange af sit Livs fagreste Aar til at faa reist mellem sig og Andre, det stod der. Den Ensomhed hun med saadan Iver havde spredt om sig, den laa der i Ørkenstilhed, hun havde sat alt paa at værne om sin Slægt — stod hun ikke allerede som et malet Vaabenskjold paa dens Gravkammer? og dog var der, det fölte hun, endnu Noget tilbage, Noget hun ikke kjendte — hvad var det? Da sad Gudrun en Kveld, paa Forsommerens Tid, i det störste Rum paa sin Gaard. Hun saa sig tankefuld omkring. Rigdommen var höinet og havde bredet sig omkring hende, men hun kjendte sig alligevel, som den Dödssyge i al stadseligt Skrud, og hun fölte det, som om hun maatte blive i det til Dödsstunden var endt; thi hun havde jo været iklædt det fra Födselen af, og det var vokset med hende ligesom Barken med Træet. Det var en fager Kveld, en af dem, hvor hele Naturen drömmer om Kjærlighed. Solglöden brændte et Øieblik paa Ruderne og kastede sine sidste Straaler over Elven, der gled forbi Gaarden, da sank den brot ned bag Fjeldet, og dæmpet laa Aftenskjæret over Skog og Mark. Der var Mildhed og Længsel, der var Stilhed og Lyst; thi der var Frugtbarhedens Liv i alt. • Kun i Gudruns Storstue var der Ensomhed, der knappedes ikke, der visnede blot!

En summende Myg kretsede over og om hende, og det hörtes som en endelös Klage; da löftedes hendes Barm af en pludselig Smerte og et Suk steg op fra Hjertedybet; Graaden taa-gede over hendes kalde Blik og hun sank ned mod Bordet, foran

hvilket hun havde siddet, thronende i Høisædet. »Mægtede hun da ikke at standse Tidens Ström? var hendes Aande da ikke som et af hine kolde Pust fra Nord, der kunde hemme Bölger-nes Drag, saa de glede sagteligt hen over Livet? Maatte hun se dem stryge forbi i lige maalte Længder, uden Stands og bære med sig hendes unge Aar didhen, hvorfra Intet vender tilbage? Da kom Nogen gaaende mod Dören, Fodskiftet standsede udenfor, som naar En betænker sig endnu en Gang; endelig blev Dören aabnet, og en Unggut af Gaardens Tjenestehold tren ind i Stuen. Han hilste paa sin stolte Madmor, og blev staaende ved Dören, Gudrun hilsede ham ikke igjen, men hun holdt sit skarpe Blik fæstet paa ham — hun undredes paa hvad han kunde ville.

Imidlertid vedblev Gutten at tie, og han saa ned for sig, dog ikke paa nogen Maade af Forvirring eller Keitithed, snarere tyktes det, som om han samlede sig paa Noget, han i den hurtige Frist overskuede.

»Bringer du Hilsen eller Bud?» spurgte hun kort og kjed af hans Nölen. Da reiste Gutten Hovedet med et lidet Kast til Siden, idet han fæstede et hurtigt og prøvende Blik paa hende.

Saa tog han kjæk Ordet medens en skinnende Rödme flöi hen over hans lyse Ansigt.

»Jeg har baade Bud og Hilsen til Dig . . . men det kommer nu an paa hvordan du vil tage imod det.»

»Först faar jeg vide hvad jeg har at svare til», sagde hun.

»Ja det var vel saa», smaalo Gutten. »Men det er underligt med det at byde Noget, det kan saa være det Gildeste en Mand eier, han betænker sig alligevel.»

»Jeg synes du nævnde Hilsen og Bud,» afbröd hun koldt.

»Ja Hilsen har jeg rigtigt nok, og Bud med; men det er fra mig selv. — En gaar bedst egne Ærinder.»

»En faar Lykke til at gaa Andres med, naar En tjener for Brödet,» svarte hun.

»Det var nok saa», sagde Gutten og smilte lidt.

»Men det jeg har at sige er nu vovsamt nok . . . og Du . . .»

»Jeg har ikke Lyst til Ordskifte med dig», afbröd hun strengt, »hvad vil du?»

Gutten tog sig stærkt sammen og saa paa hende. »Ja ja, da!»

»Jeg har den Hilsen fra mig selv, at du er det stauteste Kvindfolk, jeg har kjendt, det vakreste ogsaa, og med sligt et Mod, at jeg ved ikke uden en Mand, der mægter dig.»

Gudrun fæstede et koldt Blik paa ham, mens Ormen lang- samt snoede sig fra den ene Mundvig over i den anden. »Og hvem er da det?» spurgte hun.

»Det er mig», svarte Gutten.

»Ha ha!» lo hun haant.

»Ja ja», blev han ved, »du faar nu tænke om det som du vil, jeg beholder min Tanke ligefuldt. Rigtignok er det saa, at naar du siger et vredt Ord, gaar det i en, som en Nagle, den drives ind, og en faar Lykke til at hugse det saa længe en lever; men kommer du saa efterpaa med det Gode, da drager du en Mands Hu til dig, saa han glemmer baade Far og Mor, og det som Mer er for din Skyld.»

Gudrun havde lidt efter lidt hævet sig op af sin sorgfulde Dös. Her löd Ord, der endnu engang dryssede Smigerens Guld paa hendes ensamme Vei; dog saa stor var Skjelningen mellem För og Nu, at hun ikke lenger spurgte fra hvem det kom, hun tog det uvraget til sig. Da lyste det stolte Mod over hendes Aasyn igjen, og et funklende Blik mödte Gutten.

»Nei!» udbröd han, »du skinner mod en, saa en trængte at skygge sig for Öinene.»

»Ja saa», sagde Gudrun med lidt Haan i Rösten.

»Men det gjælder nu ikke mig», lo han, »for jeg ser lige rakt paa Solen, jeg.»

Og raskt flöi deres Blikke mod hinanden til Udfordring.

Dristigt maalt de, ingen Skyhed slörede over dem, dybere og dybere trængte de — til slut mödtes de der, hvor Maalet slipper og hvor Sjælene blandes!

»End Budet dit?» spurgte Gudrun med en liden Skjælven i Rösten.

Gutten tren fast og freidigt nogle Skridt fremover Gulvet, og han blegnede som ved et Kuldegrys. »Budet mit er det . . . at vil du som jeg, da tager du mig til Husbond . . . Madmor bliver du for mig ligefuldt, saalænge du lever.»

»Du?» for Gudrun op i pludselig Vrede. »Det var stort Mod det.»

»Stort, skal Stort mægte — Lidet, kan Hverman agte,» svarte Gutten uforfærdet.

Gudruns Hovmod holdt ikke slig Selvfölelse ud, og det tilmed hos en simpel Tjenestegut. Stod han ikke der med et Mod lige saa stort som hendes!

»Nu kan du gaa og passe Stellet dit. Til Hösten kan du skifte hugs det,» sagde hun.

»Det skal bli'e som du vil», svarte han og tren tilbage mod Dören. »Men selv kan du ha'e godt af at hugse hvad som skifter, helst naar det er Leiligheden, for den pleier ikke rende paa Dören hver Dag. Nu kan du faa dig en Husbond, du kan böie Hugen til, for det kjender jeg paa mig — en anden Gang er en Skjelm!»

»Gud maa vide, hvordan Husbondsklær skikkede sig for dig? ... jeg tror det vilde skorte dig paa Væksten!» udbröd Gudrun og saa ham ned i Stövet under sin Fod.

»Aa, du har vel en Deel Aar fremfor mig; men du skal ikke lade haant om mig for det; der du er naaet frem, kommer nok jeg efter», sagde Gutten. »Jeg löb ifra Barnelegen da jeg var ti Aar gammel, og da jeg var fjorten, likte jeg mig bedst i Mandslag og tog Mandsarbeide ... siden ved jeg knapt hvad jeg mente med mig selv, men Fjas var det ikke, det er sikkert, og nu er jeg Mand.»

»Men du eier ikke mere end Fillen du staar og gaar i», kastede hun haanligt mod ham.

»Koften min er god nok, den», svarte han leende, »den ta'r af for baade Sol og Vind, og mer trænger ikke jeg.»

»Men du gad dog nok möde frem i Laget, som min Husbond ligevel? den mægtigste og rigeste Mand i Bygden.»

»Det gad jeg», udbröd han, og et Øieblik maalte han dri- stigt sit funklende klare Syn med hendes ildspaaende Blik. »Jeg gad nok nære Herre over baade dig og dit. Jeg har ingen Penge det er sandt, men jeg har Vid til at lægge Vækst til det du har ... Jeg har heller ingen Byrd at rose mig af, men jeg har Mod og Mandsevner, og det var vel det, som gav Slægten din Byrd og Ære för dig. Men jeg tænkte nu saa: Du har da Ære nok med dig selv, heller ikke ved jeg den der kunde lægge noget til.»

»Nu har du talt nok,» afbröd Gudrun.

»Nei, Et skal siges endnu», sagde Gutten og det hörtes næsten som Overmod. »Jeg har aldrig vörret et Kvindfolk saa meget, at jeg har vendt mig for at se efter hende, efter dig har jeg staaet og nidstirret, længe efter du ikke var til at öine ... jeg har aldrig baaret Hug til nogen Anden end dig, og det skal heller aldrig ske, naar du vil ...»

»Hys!» böd Gudrun, »nu faar du gaa, og du mæler ikke Ordet mer om det.»

Gutten tvang sit Svar tilbage med et Suk. Endnu en Gang vovede han at se hende ind i Øiet; men det spaaede intet Godt. Da hilste han og gik; thi der var ingen Mening i at drive det til Overmaal med en slig Kvinde.

Saa sad Gudrun nu alene igjen, og der bölgede mægtige Følelser i hendes Sind. Gutten var det fagreste Syn hendes Øie havde mödt — hvordan var det stelt med hende, at hun aldrig havde seet ham för, da han dog var hendes egen Tjener? Tjener! det Ord mældte en hel Række af stolte, uböielige Tanker, som En for En fik sit Foretræde; men efter dette kom Gutten tilsyne igjen; og for hans Sag stred den mægtigste Talsmand Gudrun endnu havde hört; thi det var hendes eget Hjerte.

Ja, der skiftede mange Tilstande i den stærke Kvindes Sind, för Sönnen kom den Nat, og Nætter og Dage fulgte efter i lange Rækker, men striden blev den samme. Hun fölte Styrken af Guttens mandige Aand möde frem som Jevning ved Siden af hendes egen. Han havde grebet hendes Ord, som i en Leg, og kastet dem tilbage mod hende med fristende Klögt; han havde maalt Syn med hende, saa fast og længe, at hun tilslut havde siddet som svimlende mod en Afmagt. Men Hovmodet, der havde givet hende den store Livsnæring flöi fra og til mellem disse Tanker og den hug om sig som en graadig Hög, saa alle Hjertets smaa Sangfugle flygtede med Skrig. Men endelig sprang frem, som af et Baghold, den sidste Kjæmper i Striden, og det var Guttens egne Ord »Du har da Ære nok med dig selv, heller ikke ved jeg den, som kunde lægge noget til.« Det slog; thi det gik sammen med Hovmodet.

»Vist havde hun Ære nok med sig selv! Ikke havde hun fundet En, som kunde lægge saameget som en Avne til!« Og nu kom Sangfuglene tilbage, Högen sad med lukkede Øine og lod dem frit Synge hver sit lokkende Kvæde, men saalænge hörte Gudrun paa, at det for hende blev en Opsang til nyt Liv. Da kom der en Kveld igjen, men det var Maaneder efter hin förste. Gudrun vandrede langsomt og med stor Blyghed i Laget ud fra Gaarden og op over Veien til den nærmeste Grind. Et lidet Vindkast strög af og til henover Trætoppene, og det gulnede Löv dryssede ned for hendes Fod.

Fjeldet stod mörk, ret som tilbagetrukken i sig selv, paa den anden Side af Elven. Denne skjöd koldt forbi, og gav sig ikke hen i nogen koglende Leg, med Lys og Skygge. Himlen lukkede over med sit dunkle Blytag, og tungt,

som Jordlyd hörtes Kvægets Rauten bort i Fjöset. Bag ved Grinden stod Gutten og flöitede. Han saa kjæk og modig ud, og Naturens Tværhed gjorde ikke ham Fortred, han havde Tanken retted mod noget Andet. Da hörde han Fodtrin bag sig, han vendte sig raskt om, og det Syn hans Tanke havde ma-
net frem i Sjælen, stod nu lige for hans Øine. Med et Sprang var han over Grinden og ved Siden af Gudrun. Hun havde standset, da han vendte sig, og stod nu for første Gang i sit Liv skjælvende foran et Menneske.

Gutten drog Aanden tungt og forvendtningsfuldt.

Skiftedagen var indpaa, og blev ikke Ordet taget tilbage, havde han ikke mange Stunder at være her i. Men alt hvad han frygtede og brændende önskede blev til en Lue i hans Sjæl, og da Gudrun endelig löftede Synet tungt og forvirret op til ham, straaled hans Ansigt i Skjæret af den, og de mödtes i et Smil.

»Nu faar du tale med Præsten,» sagde Gudrun endelig.

»Da er der ikke en Gut i Verden saa glad som jeg,» jub-
lede han.

»Og du holder fast hvad du lover?» bad hun.

»För jeg sviger dig, svige Vorherre mig.»

»Saa er vi fast i det Samme,» föiede hun blodt til idet hun gav ham Haanden.

Stunden efter kom de vandrende ind over Tunet, Haand i Haand, Gutten glad og modig, som den der har vundet en Sag; Gudrun stolt og overseende som den rige Giver; Mindst anede hun, at hun var den Fattigste af dem!

Saa snart det kunde ske, sad Gudrun i Höisædet med sin unge Brudgum og saa blid og fager havde Ingen för seet hende, selv ikke i Vaarfyldens Tid.

Men heelt godkjendt af Verden blev dette Ægteskab dog ikke, dertil var der endnu for mange Mænd og Kvinder i Bygdelaget, som havde lidt Haan og Skuffelse ved hende, og for Mange, som endnu gik om med et selvnæret Haab. Men midt i Misundel-
sens tomme Ordsqualder sad Gudrun fredlyst af sin Husbonds Kjærlighed, som Fuglen paa den höie Gren over Smaatroidets Mylder omkring Træets Rod.

Dog varede det ikke ret længe, för Gudruns mørke Na-
tur overskyggede hendes egen Glæde. Medens endnu hans Kjær-
lighed var skjælvende og længselsfuld, og hendes endnu tog sin friske fulde Næring af hvert Livsens drag, da var hun vistnok lykkelig, pa sin Viis; men da den sagtnede som hin stærke Ström

der munder ud i et grundklart Vand og favner hele Himlens Gjenskin, da den blev til en stille Tanke i et stille Sind og blandede sig lidt efter lidt, som Honningdraaben i en Hverdagsdrik, da blev den sterke Kvinde vansmægtende og tanksyg; thi hun kunde ikke forstaa at finde Stort i Smaat, eller se det Spredte udgaa som Straaler af det Hele.

Hun var som hine Planter, der først kan naa sin fulde Vækst i Skyggen; ret som de ikke trængte Lyset selv, men kun den dybe Længsel mod det. Men Gudrun var ikke fostret til at bære Styrkens Fylde i et stille Sind. Vild og stormende brød den sig mod hendes huslige Lykkes Hægn, til det lidt efter lidt sank, og Kulde, Mørke og Vanhygge trængte ind. Hvert Møde hendes Husbond havde med en anden Kvinde, gav hendes onde Tanker Næring.

Som hun havde stængt sig selv ude fra alt Samfund, saaledes vilde hun ogsaa vide ham udestængt. Hun havde givet ham hele sit Liv, hun krævede hans igjen til hver Bloddraabe; i Ensomheden havde hun lukket ham ind til sig, i Ensomheden vilde hun bo med ham. Men han var ligesom fostret af Lys og Glæde, og han maatte blande sig med mange, dog var han hende saa stærkt hengiven, at han just derved blev saa gavmild en Giver! Saa vilde hun ikke skjønne ham, og saa kunde han ikke skjønne hende, og saa voxede Tvivlen i hendes Sind og Mismodet i hans. Men Tvivl gi'r et sterkere Livshold end Mismodet; thi denne er som en usund dræbende Luft, overalt og intetsteds, medens hin river op til Kamp og avler Kræfter.

Men gik han taus og böiet under Ulykken, da var det just ikke heller det Gudrun ønskede, skjönt naar han en enkelt Gang reiste sig till mandig Modstand, fik han snart höre, at hun havde taget ham fra Drengestuen, og givet ham Plads i Höisædet paa sin Gaard. Der gabede tilslut ligesom et Slug imellem dem, og i levende Live kom Ingen af dem over det. Der var Uret, som skulde sones, og da den ikke blev sonet voksede den til Synd! Omsider tog han sig en dyb, ulægelig Sot af Sorgen, og ti Aar efter han var bleven Gudrun's Husbond var han död. Da brast den hovmodige Kvindes falske Styrke. Intet Sonord var bleven talt dem imellem; thi Döden var kommen over ham som en Afmagt, og Sands og Mæle havde forladt ham i et eneste Suk. Hun blev da Angerens forfærdelige Bytte, og den ellefte Times Kval tog al hendes kolde Klögt ifra hende. Gjerne havde hun givet Livet hen for et eneste Øiebliks jordisk Samfund med ham

— men hver stod nu i sin Verden, Evighedens Port var stængt. Saa kom endelig Begravelsesdagen. Gudrun gik allerede fra den tidlige Morgenstund omkring i Huset og saa selv til ved baade Stort og Smaat. En stor Fest var i alle Maader vel forberedt; thi spørges saa vidt som muligt skulde det, at Gudrun hedrede sin Husbond som om han havde været hendes ypperste Jevning! Men dybt i hendes mørke Sind talte en Röst, som hun ikke kunde sone med alt det festlige Stel, og den hørte hun over al Tummelen.

Det var nu i disse Egne Skik og Brug, at Liget henstod i et af de større Udhuse indtil Begravelsesdagen kom, da det af Gaardens Folk bares ind i den smykkede Storstue til et Skue, et Slags Afskedsmøde med Slægt og Kjendinger, inden det førtes til Graven. Langs Væggene i det store med Ener ströede Rum stod stive sørgeklædte Mænd og Kvinder i dyb Taushed.

Der var maaske ingen Sorg i Hjertet; men medarvet Skik havde givet Forstand paa at lægge Ansigtet i Sorgens Folder og derfor var her synlig en stor Sörgeskare.

Kun överst i Kredsen, hvor Gudrun stod i sin tunge Enke- dragt med Hænderne foldede over Brystet var Hjertets store Smerte tegnet i et Aasyn blegere end det Lin, som sluttede sig om det, og Ingen kunde tvivle om, at Gudrun idag jordfæstede sin eneste jordiske Glæde. Da hörtes Trin mod Dören, det var Tjenerne med Liget, og ind skred höitideligt det stille Tog. To Rækker brændende Voksllys i blanke Sölvstager stod paa Kistens Laag, og den blev nu stillet midt paa Gulvet, medens alle böiede sig, og læste Fadervor over den Döde. Efter dette kom Skuet, Smertens höitideligste Stund.

De brændende Lys toges bort fra Kisten og stilledes hen paa det til Gravöllet opdækkede Bord i Baggrunden og derpaa løftedes Laaget af den Döde, saa Hvor og En af de Nærværende kunde kjendes ved ham, og byde ham sit Farvel.

Gudrun havde hidtil staaet, vel som den haardt Rammede, men dog Urokkelige; i dette Öieblik brast al hendes Styrke, og hun sank til Jorden. Da var der en Mand i Forsamlingen, det var Lensmanden i Sognet. Han var en nidsyg og ærgjerrig Mand, som mer end en Gang havde budt sig frem ved Gudrun's Valg; men som ligesaa ofte var vist tilbage med samme haanende Kulde, som de andre Beilere, og da derfor Husmandsgutten blev tagen til Ære, hvor han bare havde vundet Skam, blev han fra samme Stund hans Fiende, baade hemmeligt og aabenbart. Heller ikke

var han denne Dag mödt frem, som en sørgende Gjæst, og derfor rørte endnu Gudrun's heftige Smerte ved det gamle Nag, men alligevel var han den Første, som sprang til da hun segnede, og tog hende varsamt og ledte hende ind i Stuen ved Siden af.

»Ja, vidste du saa sandt det jeg ved, da tog du ikke slig paa Veib», sagde han, da hun havde samlet sig lidt.

Gudrun vendte sig mod ham med sit strenge, forskende Blik.

»Det er som jeg siger», blev han ved »du lægger Ære paa den, som lægger Skam paa dig.»

»Hys!» brød hun af og saa truende paa ham.

»Ja ja, du faar det nok at vide, du slipper nok ikke fra det.»

»Nu vil jeg vide hvad det er?» sagde hun og reiste sig stærk.

Lensmanden blegnede lidt og veg tilbage for hende, i Øieblikket angrede han sine Ord.

»Blev du feig nu?» spurgte hun.

»Agt dig», svarte han, »for jeg har det at sige dig, som blir ledt at höre.»

»Det hænder kanske at du lyver paa den Döde?»

»Jeg har Bevis for hvad jeg siger, her er det.»

Og med det samme drog han et sammenlagt Papir op af Lommen, som han rakte hende.

Gudrun saa et Øieblik paa det, og det var som hun betænkte sig paa at tage det. Men det Haansmil, som et Øieblik, til liden Skjönhed, lyste hen over Lensmandens Aasyn, gav hende Trodsighedens Mod, og hun greb Papiret med fast Haand. En Stund var det, som hendes Syn maatte famle sig frem over en ulæselig Skrift, og hun holdt det höit op mod Daglyset; men Haanden rystede, og Brystet steg under dets svulmende Aanddrag, saa Noget forstod hun, hvad det saa var.

Da sank hendes Arm og i de stirrende Øien flammede op et Lyn. Hun havde læst det, som greb ind i Sorgens Afmagt med Vredens vildeste Tag, og rystede den af hende, som man ryster Stövet af et Klæde. Men i næste Stund var hun rolig igjen — den Storm, som reiste Bölgen, stivnede den med det samme til Is, og i Krafts af sin Aands uböielige Haardhed, aabnede hun Dören til Ligstuen igjen og skred stolt indover Tærskelen. Men just i det hun atter kom til Syne i Dören, udbrød Kvinderne i höie Klager, for paa bedste Vis at lægge Sorgens Deltagelse for Dagen.

»Hys!» böd Gudrun og slog ud med Haanden, saa Klynket standsede. Hun gik nu hen til Kisten og stillede sig op med Haanden paa Fodstykket.

»Her ligger Husbond min, klædt som den rige Mand,» tog hun Ordet. »Hid til Gaarden kom han som en fattig Husmandsgut. Her fik han Fillen kastet af sig, og her fik han Hævd paa Gods og Guld. Som min Husbond tog han imod Hvermands Agt . . . Nu tænke vel Alle, som jeg tænkte, at hvad jeg gav ham i levende Live, det gav han mig tilbage, som en Ret, naar Döden kom . . .»

»Saa skifter hver Mand og Hustru som tænke Ret, den Gjenlevende beholder Arven», sagde Lensmanden lydt, i det han ligesom i lovligt Ærinde henvendte sine Ord til Alle.

»Lad mig tale ud!» afbrød Gudrun. »Her er det Papir, hvori Bestemmelsen er givet. Den Arv han efterlader sig ved sin Död skriver han over paa den usle Slægten sin, og jeg, hans Hustru, skal leve efter ham med Skammen og Skaden.»

Et Udraab af stark Misbilligelse med denne uvante og krænkende Ordning lod sig höre af Alle.

»Men», vedblev hun, »ikke har det Mands Underskrift, som jeg godkjender, og ikke skal det gjælde hverken for Gud eller Mennesker. Hermed gi'r jeg ham den onde Tanken sin tilbage» og hun rev Papiret midt over og lagde det ned i Kisten ved Ligets Födder. Til dette var der ikke Een, som knyede. Gudrun var i sin Ret. Hun havde givet store Gaver, og faaet Skam til Tak.

Men forfærdet veg Folket tilbage da hun nu greb det fint udsyede Ligklæde, rev det af Liget, og kastede det hen over Gulvet.

Dernæst lukkede hun op et lidet Rum til Klædningstykker, som var i Stuen, og drog frem en gammel Kufte og en strilærreds Skjorte, som hun vendte tilbage med til Kisten.

»Her er Fillen hans, som han kom till Gaarden med, nu kan han tage den med sig herifra; som han skiftede for mig, skifter jeg for ham,» sagde hun, idet hun slængte Klædningstykkene hen over den Döde.

De Omstaaende Mænd knurrede stærkt og Kvinderne korsede sig. Dog, Gudrun agtede det ikke, stolt skred hun hen til Bordet og slukkede et for et af de flammende Voksllys; men hendes Ansigt var at skue som en Dödningsmaske, og Oinenes uhyggelige Ild brændte som Nordlys over et sortladent Hav.

»Se saa», udbrød hun, »nu kan Skuet være slut. Nu kan I lægge Laaget paa Kisten og kjøre ham til Graven; men ikke trænges der til det Brug andet end en Arbeidskjerre og en Hest.»

Da brød der endelig en saadan Vrede løs hos de Omstaaende, at Gudrun skjælv, skjönt hun rettede sig endnu stivere og stoltere op imod dem; men uagtet Trudselen og Afskyen for den Synd her var begaaet imod en Afdöd, den Værgeløseste af Alle! brændte imod hende som et luende Had fra hvert Aasyn, tvang de dog sin Færd til sömmelig Orden, og da Laaget blev hamret fast paa Kisten, og Dören til den Dödes trange Hus var stængt, brast Sörgeklagen frem saa gribende, sand og vedholdende, at der aldrig var timedes Gudrun's Husbond halv saa megen Godhed og Ære i levende Live, som nu i Döden. Saa istemtes da Salmen og Liget bares ud; men Ingen, hverken Mand eller Kvinde blev tilbage hos den hævnssyge Gudrun. Alle fulgte med til Graven. Og da nu Klokkeren sad ved Kisten paa den simple Arbeids-Kjerre, og med höi Röst sang Salmen, mens Toget langsomt skred henover Veien till Kirkegaarden, kom Folket fra de langsmed liggende Gaarde til og fulgte, og alle istemte Sangen ret som om de derved vilde tage Skammen fra den Döde. Men fra den Tid stod der Skræk af Gudrun's mächtige Gaard, og hverken Rig eller Fattig nærmede sig hendes Dör. Og Aar gik hen. Sjelden saa nogen den sterke Gudrun mer; hun selv saa Ingen. Traf Mennesker hende paa en ensom Vei, gik de helst tilside for hver; thi hun var som et ildevarslende Möde. Nödtes Nogen til at gaa hende forbi, og var der En, som mer af Vane end af Lyst, gav hende sin Hilsen, da fik han ingen tilbage; som en Skygge gled hun ham forbi med de tunge Øienlaage sænkede, og med Hovmodens Stivhed over hele sit Lag.

Inden for Hjemmets Omraade var hun lidet talende; den stærke Klang i Rösten var försvunden, en hæs Mislyd gav Tyngde, aldrig Liv til det Ord hun udtalte, og mangen Gang var det som om den strænge klögtige Husmoder maatte lede sig frem til Forstaaelsen af sin Pligt gennem en svunden Evne.

I det förste Aar af hendes Enkeliv holdt Folket paa en Maade Öie med hende: om hun ogsaa ret forstod sig paa sin Synd? Saalænge hun endnu bar sig oppe i Hovmod og Trods brændte det samme Nag mod hende, som da hun paa Gravfæstelsens Dag havde forhaanet sin Husbonds Lig.

Men da Ungdommens kraftige Lövspring var visnet og faldet af, da hendes Liv var som et bladlöst Træ med törre Grene,

hvor Vinterens kolde Vind strög igjennem, og for videre som i en Örk, da Gudrun sad med sænket Pande og krummet Ryg, lig den der grublende holder sig over en Bog med tankesvære Ord, da var der nok endnu En og Anden, som med Røsten af et Nag steg hende over Skulderen for at se, om hun læste rigtig — thi der, hvor En har syndet inden Lovens Grændser, kræver Samfundet Boden ind, og giver sjelden en Hvid efter — det er dens Ret!

Men eftersom Tiden gik blev Brödens Skrifteegn blegere og blegere for de Omværende, for Gudrun selv traadte de kun stærkere frem med hver Dag, indtil de, i Overmaalet, lyste som Ildtegn paa hendes mørke Tankegrund, og hun kunde ikke se noget Andet end det. Da vagnede Folket op igjen, og gav Agt paa ny; thi da saa man den rige Gudrun klædt i fattig Dragt hver Kveld vandre up fra sin store Gaard, hen over Veien til Kirkegaarden, for at tage sin kummerlige Nattehvil paa den beskjæmmede Husbonds Grav, og da forstod Alle: at nu var hendes Time kommen! Og de korsede sig og bad for hende.

Saa berettes der at Gudrun lod sin mægtige Arvegaard stykke ud og skjænke til sin Husbonds forarmede Slægt. Selv tog hun en ringa liden Husmandsplads for sig, og levede fattig og i Nöisomhed til sin Död.

Men hun blev meget gammel: Gud gav hende mange flere Leveaar til at afföre sig Hovmodet, end hun selv havde taget til at iklæde sig det. Og nu var Gudrun næsten glemt; mindedes hun af og til, var det ved Ord, som endnu vidne for en større Udslettelse af Samfundet end selve Taushedens.

Omsider da det spurgtes: nu var Gudrun död! kom der for en kort Tid nyt Liv igjen i Forholdet, nu var det til Folket at sone, hun var færdig med Sit! Da derfor Begravelsesdagen kom, stod alt Bygdens Folk, baade Mænd og Kvinder sammentrængte i det fattige Rum omkring Gudruns usmykkede Kiste. Saa blev Laaget løftet af den Döde, og her laa nu den mægtige Kvinde ifört en Ligdragt af grovt, ubleget Strilærred, som hun selv havde virket; der brændte ingen Lys for hende, men over hendes Aasyn lyste den Glands, som Dödens Engel mærker Stövet med i den Gud indviende Dödsstund, og som udvidsker alle Syndens og Sorgens Mærker.

Da istemdes Salmen under Hulken og Suk, og da Liget af den stolte Gudrun var sunget ud af Stuen og nu kjörtes til Gra-

ven paa en simpel Arbeidskjerre, fulgte den Velsignelse hende i Döden, som aldrig var bleven udtalt over hendes Liv, og som Ingen maa savne paa Regnskabets Dag.

Magdalene Thoresen.

26. Lär barnen att teckna!

De färdigheter i hvilka barnet först och främst bör öfvas är modersmålets *läsning* och *skrifning*, deri inbegripet en rätt uppfattning af bokens och skriftens innehåll, det lästa, *räkning* samt *teckning*. I värsta fall kan undervisningen inskränka sig till detta, och man kan dock vara viss att barnet, om det har en högre andelig begåfning, skall finna tillfälle att utveckla den. De nämnda färdigheterna bilda nämligen en fast grund på hvilken, när anlag och omständigheter så medgifva, en fullständigare byggnad sedan kan uppföras.

Värdet af de tvänne förstnämnda grundelementerna i undervisningen äro i allmänhet fullt uppskattade af dem som hafva ungdomens ledning om hand; det tredje icke så. Visserligen ingår teckning uti seminariikurserna, men vi tro dock att det hör till sällsyntheterna att påträffa en folkskola, åtminstone på landet, der undervisning i teckning meddelas, eller der ens läraren förstår att med för tillfället tecknade bilder förtydliga de idéer, han vill bibringa eller åskådliggöra, de föremål om hvilka han talar. Och dock är förmågan att sålunda ge form åt sina tankar i våra tider snart sagdt lika outhärlig som språket.

Man kan ej bära i fickan geologiska och mineralogiska samlingar, eller snäckor och växter, ännu mindre maskiner, mekaniska modeller eller kanalföremål. Derför är förmågan att åskådliggöra sådana föremål, som vi icke hafva till hands då vi tala om dem, ett väsendtligt vilkor för hvar och en som syftar till något slags utmärkelse i vetenskap eller konst. Och äfven på sådana banor i lifvet, och de blifva dag för dag färre, hvilka icke hafva någon beröring med vetenskap och konst, är förmågan att teckna en färdighet som ofta sparar både tid och arbete.

Här ha vi naturligtvis talat företrädesvis om frihandteckning. Insigt i matematiska ritningar och konstruktioner är visserligen oundgänglig i vissa yrken, men kan lätt förvärfvas af hvar och en skicklig frihandtecknare, då han finner det nödigt för sitt yrke.

Intet studium är heller så lätt att intressera ungdomen för som frihandsteckning; det tröttnar icke så som studier, hvilka endast taga tanken i anspråk utan att öfva handen, och om lärjungen redan vid tidiga år börjar dessa öfningar odlas hos honom en vana vid skarp och grundlig iakttagelse hvilket, som bekant, är en af de viktigaste discipliner det unga sinnet kan underkastas.

En lärjunge som lärt att teckna efter naturen skall sällan göra sig skyldig till det så vanliga felet af en ytlig iakttagelse. Detta fel är kanske det allmännaste af alla hos såväl män som kvinnor. Man ser icke på föremålen ordentligt, man öfverhalkar dem blott med blicken. Brådskanie, vårdlösa eller liknöjda låta vi tingen strömma förbi oss och lemna lika oklara och virriga uttryck som de närmaste föremål vi se från fönstren af en framilande jernvägsvagn. Härmed vinnes nu mindre än intet. Mängden af flygtigt sedda föremål förderfva endast synförmågan, den fysiska så väl som den intellektuella. Låt oss hellre icke alls se än förstöra tid och krafter med ett halft seende.

Vi tro att nationalkaraktären skulle vinna betydligt på att frihandteckningen blefve ett obligatoriskt ämne i skolorna, samt att fördelen af den skärpta iakttagelseförmåga, som härigenom vunnas, snart skulle framkalla ett stegradt fortskridande inom de öfriga studierna.

27. Handarbete och Hemtrefnad.

Under öfverskriften »Qvinliga handarbeten bedömda af qvinnor eller män» har en serie artiklar vexlats mellan våra tre förnämsta tidningar Aftonbladet, Nya Dagl. Allehanda och Dagbladet, rörande en fråga, som förtjenar all uppmärksamhet; den nämligen huruvida ej en dam borde utses till prisdomare för arbeten tillhörande qvinlig handaslöjd, vid den stundande expositionen i Köbenhavn. Nedanstående uppsats utgör en sammanfattning af de spridda tidningsartiklarne, jemte några tillägg för att ytterligare belysa ämnet.

»I ett sällskap för några dagar sedan», berättade Aftonbladet, »talades lifligt och med allmänt intresse om den blifvande nordiska industriutställningen i Köbenhavn — om tiden för mötets öppnande — om de svenska prisdomarne — om sättet att bedöma de olika arbetena, m. m.

»Men sägen mig, hvad tänken I på, mina herrar, som icke utnämnt någon enda af oss damer till prisdomare?» utbrast en ung fru, vänd till en af herrarne, som haft något att göra med expositionen.

Denne förklarade, att han vore färdig att göra »allt» för det täcka könet; men — »en dam som prisdomare — det hade man dock aldrig hört talas om!»

»Akta er att man icke slår er på fingrarne», tog den lilla frun till orda, höjde sjelf ett hotande finger mot den djerfve och började så ett qvasi-historiskt förhör om damernas roll vid riddartidens turneringar och sångarfester m. m. »Men — *ils sont passés ces jours de fête!*» suckade hon; »vår tid är icke mera ridderlighetens. Antag därför att ni har rätt — det hindrar dock icke att hvad ni försvarar är orätt. Säg mig åtminstone ett enda skäl, hvarför ej det oerhörda en gång skulle kunna inträffa, att bedömandet af de smakfullaste damcoiffurer, de dyrbaraste spetsar, de konstrikaste broderier, de vackraste blomgarnityr; eller utväljandet af det jemnaste hemspunna garn, den bäst gjorda stopp, de varaktigaste väfnader, den vackraste linnetrousseau, den ändamålsenligaste beklädnad för små nyfödda barn m. m. anförtroddes åt *damer* och icke åt *herrar?*»

Vi herrar, smått retade af talarinnans utmanande blick, sökte efter skäl, men funno intet bättre, än att allt hittills gått bra, damerna förutan.

Den lilla frun och flera hennes vänner menade, att det var si och så med den saken, och påstodo, att prisdomarne vid utställningen i Stockholm skulle stått sig ganska slätt om ej »vissa somliga» kommit dem litet till hjälp.

Vi voro oförsigtige nog att fordra bevis, och nu haglade sådana öfver våra olyckliga hufvuden.

Så berättade en af damerna, hur hon sett en af prisdomarne med bekymrad min granska en mängd fina arbeten, hvilkas värde han tydligen icke förstod. »Slutligen» — fortfor berätterskan — »stannade han vid en temligen simpel damastservet, gaf den en flygtig blick, mumlande: 'Det der är nu rakt ingenting', och vände sig för att gå. Nej pass, min gubbe lilla, tänkte jag, tog honom vackert uti armen och visade honom i servetens hörn en konstmässigt gjord stopp. Det var, som I veten, det yppersta qvinnoarbetet på hela utställningen; men dess värde låg just i dess *osynlighet*; ej under därför att det förbisetts af den manlige granskaren.»

En gammal fru berättade, hur hon funnit ett par herrar fördjupade i betraktande af ett fint linneplagg, tillhörande damtoiletten. Det var alltför vackert, menade de, för att kunna vara arbetadt för hand — det måste vara maskinsöm. Äfven här var en dam till hands, upplysande att ingen maskinsöm *kan* uppgå i skönhet mot ett väl gjordt handarbete, och att detta var ett sådant — frukten af en *levvande* arbetskraft, i förening med en förfinad smak. Uppgiften antecknades, men arbetet förblef obelönadt, ehuru det — så försäkrade den erfarna frun — var det bästa i sitt slag. Deremot erhöles åtskilliga maskinarbeten för herr-toiletten pris. »Medgif nu», fortfor berätterskan, »att sådant kan harma en gammal förnuftig menniska, som vet hvad det vill säga att bruka nålen! Fabrikanten, som på sina otäcka maskiner låter ett par daglönerskor under några timmar sammanfoga ett plagg af väfda broderier och maskinsydda veck, erhöles medalj; den fattiga sömmerskan, som i många veckor sutit böjd öfver sitt arbete och med konstskickliga och outröttliga fingrar sytt hvartenda perfint efterstyng och bildat hvarje blad i det rika upphöjda broderiet — hon fick intet!»

»Och allt detta», inföll den pikanta unga frun, »bara för det man ej haft förstånd att invälja någon dam bland prisdomarne. Men så der är det», tillade hon med en tragikomisk suck och blicken utmanande riktad mot sin kära hälft. »Mannen kan aldrig nog bevekande uppmana oss att stanna inom den äkta qvinlighetens område, hvarmed menas detsamma som nålens. Men när det gäller att bedöma alstren af denna — den sanna qvinlighetens verksamhet — då skjuter han oss åsido och träder egenmäktigt i vårt ställe!»

Samtalet fortgick en stund i samma ton, sväfvande mellan skämt och allvar. Man erkände att det onda hade sin grund i gammal vana eller ovana, ej i något afsigtligt underskattande af kvinnans omdöme. Sverige hade ju tagit försteget framför brödräländerna i att erkänna och tillgodogöra kvinnans duglighet på så många andra områden. — Just därför borde vi också i förevarande fall behålla försteget. — Saken skulle säkerligen vara lätt arrangerad, helst om

qvinnan i fråga om arvode o. d. alltid har mindre anspråk; — och sedan, af hvilket värde skulle det ej vara att få en berättelse öfver den qvinnliga handaslöjdens ståndpunkt i norden, meddelad af en intelligent prisdomarinna, på grund af hennes studier vid expositionen m. m.

Så der talade man hit och dit, och slutet blef att en af herarne fick i uppdrag att väcka frågan inom pressen och hemställa till den svenska bestyrelsen för den nordiska industriexpositionen i Köbenhavn, huruvida det ej kunde låta sig göra att utse en dam till prisdomare af sådana arbeten, som tillhöra qvinnlig handaslöjd, eller, om det numera vore försent, åtminstone ett qvinnligt biträde till hjälp för den redan utsedde prisdomaren.

Den i fråga varande herrn har härmed fullgjort sitt uppdrag och hoppas att frågan, ytterligare belyst af sakkunniga personer, snart måtte framkalla ett gynnsamt svar.»

Så långt Aftonbladet. En annan fråga är:

Hvad verkan skulle utnämmandet af en dame till prisdomare hafva på kvinnorna och hemmen? Vore denna åtgärd blott ett nytt steg i emanciperande riktning, egnadt att införa qvinnan på nya verksamhetsområden, eller innebure den ett återvändande till gamla goda sysselsättningar som stå i fara att öfvergifvas?

Mycket göres nu för tiden af både staten och enskilda, för att återupplifva hemslöjden bland allmogen. Äfven i våra högre flickskolor bibehålles ännu af gammal vana sömundervisningen; ja, man börjar till och med tala om att införa handaslöjd som undervisningsämne i elementarskolorna för gossar. Principielt erkänner man således: *att handlagets utbildande tillhör uppfostran af båda könen inom alla klasser, samt att hvar och en fullvuxen person, af hvad samhällsställning som helst, borde, jemte en allmän händighet, äfven ega färdighet i något visst handarbete.*

Men i trots af allt detta är det dock ett sorgligt faktum att hemslöjden — det af ålder så högt ansedda och stundom blott alltför allenaherrskande handarbetet — sjunker allt mer i anseende och är på god väg att försvinna ur det bildade hemmet.

Orsakerna härtill kunna vara många och olika allt efter hemmens och individernas olika skaplynne; så t. ex. reaktionen af den förflutna tidens öfverdrift, då handarbetet betraktades som qvinnoverksamhetens a och o; den långvariga skolgången och lexläsningen; det sken af sömundervisning hvarmed skolan i pur välmening bedrager; maskinarbetet, som förleder till den falska föreställningen att det är slöseri med tiden att på lediga stunder

(som eljest lemnas obegagnade) förfärdiga ett handarbete, som man på maskinverkstaden kan få gjordt på fjerdedelen kortare tid; en viss penningelystnad, som, äfven der ej nöden tvingar dertill för det säljbara arbetet underskattar allt annat; glömskan af den gamla regeln att *hvila* är, icke sysslöshet utan omvexling af själs- och kroppsarbete; vidare benägenheten hos den öfver sin lilla skolbildning stolta ungdomen att se ned på det mekaniska arbetet såsom en den ovärdig sysselsättning, samt okungheten som låter den tro att handarbetet kräfver hela dess tankekraft, hvaremot detsamma, rätt skött, snarare tjenar att frigöra och ge lättare vingar åt den under sysslöshetens ok ofta bundna tanken.

Visserligen finnas ännu många bildade hem, synnerligast på landet, der handarbetet intar sin fordna hedersplats, stundom till och med på själsarbetets bekostnad. Äfven i hufvudstadens högsta kretsar finnas unga flickor som sjelfva sy de smakfulla dräkter med hvilka de lysa på baler och supéer; nyligen ha vi hört omtalas dottern i ett rikt köpmanshus som, modern ovetande, egnar sig åt husliga arbeten af till och med så simpelt slag, som tvätt och strykning; unga damer finnas som besörja lagningen af färs och bröders linne, m. m. Huslighet och hemflit äro således ännu icke bannlysta från de svenska hemmen; *men de stå dock i fara för att blifva det*, och vi tro oss ej våga förmycket då vi påstå att de anförda exemplen äro undantag, som årligen bli allt mera sällsynta.

Om man blott granskar den nutida ungdomens händer, särskildt skolflickors och lärarinnors, skall man hos blott allt för många finna dessa utvecklade former, denna platta innerhand, denna styfva handled och dessa bundna fingrar, som förråda ovanan vid arbete, bristen på just de egenskaper som väsentligast skilja människohanden från den motsvarande lemman hos det osjälliga djuret.

Mången tänker att härmed är föga förloradt då de stora maskinverkstäderna snart skola förrätta all nödig sömnad för familjerna. Men först och främst *kan* ej maskinen förrätta all slags sömnad; för det andra inbegripes i handarbetet mycket annat jemte söm; och sedan, huru ersätta värdet af den bildande kraft som ligger i blotta arbetet — sjelfva produkterna oafsedda? Tidens nyttiga användande, ögats uppöfvande, handlagets utveckling, vanan att taga till vara och göra sig till godo hvad man eljest låter förfaras emedan dess förarbetande ej lönar arbets-

kostnaden — allt detta lärer handarbetet bättre än något annat. Det har dessutom den stora fördelen att det samlar och förenar de krafter, som yrket och hushållssysslorna splittra och som boken isolerar. *Hemlif* förutsätter *samlif* mellan familjens alla medlemmar, åtminstone några timmar dagligen, och ingenting binder bättre och utfyller på ett behagligare sätt luckorna i detta samlif än handarbetet — denna lätta, halft lekande sysselsättning, som upptar händer och ögon, men lemnar tanken fri att komma och gå på dessa nyckfulla ströftåg, dessa samtal, impulsiva som vattenspindelns lättfotade färd öfver vågen, och likasom den snudande vid djupet men aldrig nedträngande deruti — hvilka utgöra ett af hemlifvets största behag.

Ett allmänt samtal förmår ej under en hel qväll underhålla familjekretsen. Luckor uppstå, tystnad inträder. Det betyder ingenting för dem som ha ett arbete för händer, det må nu vara med nålen eller ritstiftet, tålgknifven eller bokbindareverktygen m. m. Men för dem som sitta med händerna i kors blir tiden snart lång; de ha tråkigt och upptänka af brist på annan sysselsättning tusen anledningar till klander och misshumör; herrarne börja längta efter cigarren, punschen och kortleken, damerna efter kurtisen eller sqvallersamqvämet, och så går hvar och en åt sitt håll och familjekretsen är bruten. I värsta fall stannar man kvar, försänkt i behaget af en »lur», eller i innehållet af en bok, hvaråt man egnar en lika half och förströdd uppmärksamhet som åt det tvungna och afbrutna samtalet mellan de öfriga medlemmarne af familjen. I hvilketdera fallet som helst, antingen man går bort för att roa sig eller stannar kvar för att ha tråkigt, är — så vidt det blir en daglig vana — hemmets helgd kränkt, familjen sprängd, samlifvet och enigheten splittrade, och detta, åtminstone till en del, af brist på hemslojdens samlande och enande kraft.

Samtalsgåfvan, hvilket är något helt annat än konsten att hålla tal eller leda en diskussion öfver djupsinniga ämnen, har i sjelfva verket mer än en beröringspunkt med handarbetet, och hvem vet om ej en historik öfver båda skulle kunna uppvisa ett verkligt samband dem imellan? Det är ju t. ex. känt att samtalsgåfvan stod i sin högsta blomstring under den tid då guldbroderierna och schattersömmen sysselsatte damernas fina fingrar och äfven tog herrarnes biträde i anspråk för uppfinning af nya former, teckning af mönster, m. m. Man läse blott skildringen

af parisersalongerna under tiden näst före franska revolutionen, eller af sällskapslifvet hos oss under Gustaf III:s tid. Då längre fram handarbetet slog öfver målet och blef hufvudsak i både hemlif och umgänge i stället för ett blott tillbehör, och de tryckta tapissierimönstren gjorde herrarnes hjälp öfverflödigt, splittrades samtalet i tvänne arter, likasom sällskapskretsen, ej sällan äfven familjekretsen, i tvänne skilda grupper, en qvinlig och en manlig, hvilka småningom blefvo allt mera främmande för hvarandra. Öfverdriften framkallade en reaktion; handarbetet försvann eller står på väg att försvinna, ingenting hindrar, men ingenting samlar heller samtalet, hvilket också ofta efter några spasmodiska lifsyftringar sjunker i dvala, eller ock urartar till docerande tal eller hetsiga ordstrider.

Musik och läsning högt äro visserligen goda hjälpkällor, som i och för sig ega till och med större värde och dragningskraft än handarbetet. Men äfven dessa stå i fara att tyna bort, då de ej i handarbetet ega en bakgrund af neutral färgton, mot hvilken deras bjertare bildverk får sin rätta relief. Äfven den mest musikaliske ledsnar vid att vara »blott öra» och den samfälda läsningen tröttar den sysslolöse; man tycker det är tråkigt, man läser hellre sjelf — ja naturligtvis, ty man har då någon syssel-sättning. Detta var länge endast herrarnes inkast, men blir allt mer och mer äfven damernas. *Okunnigheten i och föraktet för handarbetet hafva börjat öfvergå från männen till kvinnorna, och visa redan sina menliga följder på hemlifvet.*

Är denna farhåga grundad så blir nästa fråga: *kan och bör man göra något för att i tid hämma det onda?*

Vi våga härtill svara obetingadt ja. Mycket bör och mycket *kan* göras om man blott griper verket an med allvar: *Hemmet* genom att uppfostra både gossar och flickor till aktning för arbetet och skicklighet i någon handaslöjd; *skolan* genom att lemna tid till, snarare än egen undervisning i dylikt arbete; *slöjdvetenskapen* och *pressen* genom att uppfinna och bland allmänheten sprida kännedom om nya arbeten och metoder; slutligen *staten* och *kommunerna* genom att hedra och uppmuntra handaslöjden inom alla klasser, anordna slöjdskolor och arbetsmuséer, utgifva prisfrågor, utdela resestipendier och arbetsunderstöd, samt — och härmed återkomma vi till vår utgångspunkt — uppmuntra till deltagande i allmänna utställningar bland annat äfven genom att vid val af prisdomare tillse att hemslöjden icke blir alltför stjuvmoderligt behandlad i jmförelse med fabriksindustrien.

Hvad staten i sistnämnda afseenden hittills gjort har utslutande kommit det manliga arbetet tillgodo. Billigheten af att äfven det qvinliga underkastas ett rättvist, *på sakkännedom grundadt* omdöme, har för:n i Aftonbladet kraftigt framhållit, i det han hemställt huruvida ej en dame kunde utses att bedöma de qvinliga arbetena vid utställningen i Köbenhavn. Vi yrka det-samma, ej blott såsom en skyldig rättvisa mot den enskilde utställaren utan äfven såsom ett medel att återväcka intresset och aktningen för handarbetet.

Ett arbete, som hedrades och hägnades af staten och visat sig kunna tillskynda den enskilde ett offentligt förtroendeuppdrag, skulle icke lätteligen falla i glömska eller förakt. Icke heller vore en utmärkelse af denna art någonting hos oss alldeles oerhördt. Det qvinliga handarbetet har i vårt land varit hedradt och uppburet mer än i de flesta andra, äfven på samhällets höjder, och detta kanske just emedan dess idkare haft mod och sjelfaktning nog att öppet vidkännas det, äfven då de nödgats anlita det såsom direkt inkomstkälla.

Man kunde i närvarande stund inom *rikedomens, bördens, rangens, undervisningens* och vissa af *litteraturens* områden, uppräknade ej så få ledande personer, hvilka uppfödda i aktning för arbetet och sedan barndomen öfvade i olika slags handaslöjd, under förändrade ekonomiska förhållanden dermed bidragit till sitt eget underhåll. Ja, våra drottningar hafva ej sällan utsett till sin närmaste personliga omgifning unga damer, hvilka i årtal arbetat med nålen för sin utkomst; och mer än en af dessa hafva sedermera stigit till de högsta befattningar inom den qvinliga hofkretsen. Ingen falsk blygsel bör således återhålla oss från att gifva handarbetet den uppmuntran och den utmärkelse det förtjänar och behöfver.

Utnämmandet af en dame till prisdomare vid expositionen skulle alltså icke vara blott ett nytt steg i emanciperande riktning, för att öppna nya områden för qvinnans verksamhet, utan snarare syfta till att återföra henne till gamla, goda sysselsättningar, som hon hotar att öfvergifva. Arbetet på qvinnans frigörande från föråldrade lagstadgars och ensidiga fördomars ok har, vi våga påstå det, fortgått med större klokhet, måtta och takt i vårt land än i de flesta andra. Att segrarna dock hafva sina faror; att det murkna och fallfärdiga af forna tiders arf hotar att i fallet draga med sig mycket af det värdefulla, det

omistliga — och dit räkna vi hemslöjden — det är en sanning som vännerna af qvinnans frigörelse minst af alla få dölja för sig.

Med samma klokhet och takt som det *nya* vunnits må därför det *gamla goda* bevaras. Ett steg dertill vore i vår tanke den här påyrkade åtgärden. Saken beror af den svenska bestyrelsen för expositionen, i spetsen för hvilken står en man som just varit en af de kraftigaste förkämparne för qvinnans sak. Man har därför goda skäl att hoppas på en lycklig lösning af frågan. *Stiftaren af den Fock-Siljeströmska lärokursen för damer 1859* skall, så väntar man, visa samma ädla fördomsfrihet nu som då, i det han genom att utnämna en dame till biträdande prisdomare vid expositionen i *Kjöbenhavn* egnar en skyldig rättvisa åt den enskilde utställaren, och en välförtjent uppmuntran åt det qvinliga handarbetet, på samma gång han förekommer en bland farorna af den qvinliga frigörelsen.

Sedan ofvanstående skrefs hafva tidningarne meddelat den märkliga nyheten att i Wien en damekomité redan blifvit tillsatt för bedömande af de qvinliga handarbetena och dermed beslätade slöjdalster, som vid den internationella industriutställningen i Wien komma att exponeras. Bestyrelsen för den nordiska expositionen skulle således ha giltig auktoritet för en likartad åtgärd.*)

28. Nytt på vår bokhylla.

Svensk Exkursions-Fauna, en fickbok för unga zoologer och jägare, af *Aug. Em. Holmgren*, Stockholm 1871, är ett nytt arbete af en berömd vetenskapsman, hvilket afser att göra natur-

*) Sedan detta redan var tryckt ha vi blifvit upplysta om att utnämmandet af en qvinlig prisdomare, äfvensom af biträden åt prisdomarne, omöjliggöres genom sjelfva stadgarne för expositionen, men att det sannolikt står jurymännen fritt att sjelfva, der de så finna nödigt, kalla sakkunniga personer sig till hjälp. Det är oss äfven sagdt att ett par skickliga handarbeterskor från Stockholm hos Kommersekollegium anhållit om reseunderstöd för att besöka expositionen och der hemta nya idéer och insigter för sina resp. yrken.

historien till ett lifgifvande studium, egnadt att föra lärjungarne ut i den lefvande naturen, att der lära känna henne sådan hon är, i stället att som hittills flytta naturen, uppstoppad eller pressad, in i det qvafva skolrummet, att der göras till föremål för sömngifvande lektioner. Detta syfte och förf:ns namn är tillräckligt att anbefalla boken till så väl skolor som hem.

— *Berättelser ur Svenska Historien, af And. Fryxell, 40:de delen.* Sthm 1872. En ny del af Fryxells berättelser helsas ännu alltid med lifligt intresse af de många hemkretsar der förf:n af gammalt varit betraktad som en husets vän, och der det utgör ett hederstecken för den uppväxande ungdomen att på sin egen bokhylla få uppställa de kära berättelserna. För dem som vid förf:ns hand genomvandrat de många olika skiftena af vår historia, alltifrån den dunkla sagotiden till Sturarnes och Wasarnes tid, samt vidare genom de olika skedena af vår stormakts tid — för dem som följt den åldrige ledsagaren så långt, är det med en vemodig, ofta till bitterhet gränsande känsla som man låter honom föra sig allt längre in i frihetstidens vexlande mörker och ljus, der mörkret så ofta segrar och vanmakten ej sällan går upp i vanheder. Lika stärkt och upplyft man känner sig vid anblicken af Arvid Horn såsom en bild af storhet i olyckan, af seger ännu i nederlaget — lika förödmjukad, lika bittert förnedrad känner man sig vid åsynen af den falhet, den falskhet och det ockrande på ett stort folks svagheter, som uppenbarar sig i en Pechlins karakter. Och vid skildringen af dylika företeelser kan man ej hindra sig från en hemlig bäfvan för detta folk, som kan framalstra och låta ömsevis leda sig af sådana motsatta personligheter — en bäfvan, som näppeligen lugnas af Fryxells antagande att allmänna tänkesättets förskämning hade sin grund i den dåliga politiska uppfostran, hattpartiet under 20 år gifvit folket, utan snarare vill söka orsaken i några djupliggande nationalfel, som måhända ännu ej blifvit utrotade. Hela denna 40:e del af berättelsen, innefattande pommerska kriget och riksdagarne 1760—69, utgör i sjelfva verket ett sorgespel, med blott få, om ens några ljuspunkter.

De olika partierna och deras inbördes tvister och intriger, hofvets bemödande att hetsa dem emot hvarandra för att i sin ordning beherrska dem alla, samt de utländska makternas blott alltför lyckade bemödande att medelst mutor och hotelser leda allt till sin fördel — dessa äro grunddragen i skildringen, hvil-

ken för öfrigt är uppställd med den reda och klara öfverskåd-
lighet, som är ett utmärkande drag hos denne förf. Delen slutar
med hofpartiets seger och det är intressant att jemföra Fryxells
framställning häraf med den som lemnas i Fersens memoirer. En
af ljuspunkterna i skuggbilden är Ehrensvärds personlighet, och
utdragen af hans skrift rörande pommerska kriget är måhända
det intressantaste kapitlet i boken.

— *Hemlif på landet* (Sthm 1871) är, som förf:n sjelf säger,
en hvardagsberättelse, eller kanske snarare ett slags familje-
krönika, utan alla anspråk på konstnärligt värde eller formfull-
ändring, men som genom sin rena anda, sitt enkla, förtroliga
språk och sina kärleksfulla skildringar af så väl den inre som
den yttre naturen fäster läsaren och kommer honom, väl icke att
med andlöst intresse följa de skildrade personernas öden, men,
hvad mera är, att hålla af både dem och förf:n. Tankar, så-
dana som modrens om viljans uppfostrande (sid. 5), eller om
sättet att väcka känslan af ömsesidigt ansvar hos syskon (sid. 4);
samspråket mellan mor och barn om växtverldens skönhet, om
blommornas lif och vårens betydelse, m. m., förtjenar att läsas
och behjertas af hvarje uppfostrare. Beskrifningen på den unga
frun, som, förflyttad från det fattiga men kärleksvarma föräldra-
boet till sitt rika men kyliga hem, känner sig förtvina till kropp
och själ, likasom hennes make hårdnar allt mer under föreställ-
ningen att hon blifvit hans blott af tvång eller pligt, tills slutli-
gen förklaringens timma slår och ett nytt lif, ett lif af renaste
kärlek och tro, börjar för dem båda, utgör en af bokens glans-
punkter. Besöket hos mor Maja räkna vi äfven dit: skildringen
af hennes sätt att bära sorgen öfver »gubbens» död, hennes för-
säkran hur »baresta hon riktigt satte åt vår Herre så kom han
till henne både med tuktan och tröst; och hur hon då fått en sån
kärlek till Honom — »ja näst värre än till sjelfva gubben,» — allt
detta är skildradt med en lika fin som sann humor. Skuggsidan af
boken, likasom af det hvardagslif den skildrar, är de oupphör-
liga konflikterna mellan husbondfolk och tjenare, hvilkas beskrif-
ningar inkräktar nog mycket både på utrymmet och på läsarens
tålmod. Kanske skadar det dock icke att ett af samhällets
hemliga frätsår sålunda blifvit blottadt i allt dess obehag, om
ock förf:n ej kunnat uppgifva något medel till dess botande.

Förf:ns största svaghet är hennes gifmildhet. Med större
sparsamhet på detaljer, eller ännu bättre, genom att spara halfva

sitt materiel till en annan gång, hade hon gjort sitt arbete mera njutbart för stunden utan att betaga det något af dess varaktigare värde.

Slutintrycket af boken liknar det man medtager från besöket i något gammaldags gästfritt hem, der man suttit lyssnande till ord af mild visdom och djup lifserfarenhet, allt under det man trugats att ända till öfvermåttnad njuta af husets goda. *Godt*, i bästa mening, är ock allt hvad förf:n bjuder, och vi uppmanar därför hvar och en att taga sin del deraf, tilläggande att så väl föräldrar som barn hafva att lära deraf.

29. Frågor och Svar.

Svar.

Svar på frågan 21. Under afvaktan på svaret rörande Sveriges kvinnor lemnas här några uppgifter om hur **Englands kvinnor fordom deltagit i medborgerliga värf:**

I Gurdons »Antiquities of Parliament» omtalas huru i gamla tider i England abedissor deltog i de kyrkliga Synoderna; huru abedissor äfven deltagit i »Wighfreds great council» år 694, och tillsammans med konungen, biskoparne och adeln undertecknat beslutet; huru Kung Edgars privilegier till Crowlands kloster år 961 gäfvos med adelns och abedissornas samtycke, hvilka senare äfven undertecknade handlingen m.m. På Henrik III:s och Edward I:s tid blefvo fyra abedissor kallade till parlamentet. Under Edward III utfärdades skriftlig kallelse till tio damer, bland hvilka grefvinnorna af Norfolk, Pembroke, Oxford m. fl., att medelst ombud infinna sig i parlamentet och »ad colloquium ad tractatum», deltaga i dess förhandlingar — en rättighet som var pärskapet ensamt förbehållen.

Svar på frågan N:o 31. Huru skall en yngling, som vid 16 år genomgått ett femklassigt läroverk, bäst uppfostra sig sjelf till en duglig landtbrukare? — svaret framställt med några exempel hämtade ur verkligheten.

N:o 1, en rik mans son, har fortsatt sina studier och tagit studentexamen, men begagnat sommarmånaderna till praktiska öfningar i landtbruk. Derefter skall han tillbringa ett par år hos en utmärkt skicklig *dansk* landtbrukare i södra Sverige, samt ytterligare under två eller tre år genomgå en kurs i den Kongl. Landtbruksskolan i Köpenhamn, hvarefter han torde komma att vid 25 år öfvertaga någon af sin fars egendomar. Orsaken hvarför han valt att göra sin yrkesuppfostran under *danska* lärare är, att deras undervisning säges vara på en gång mera praktisk och mera grundlig än den man vanligen får i Sverige.

N:o 2, son af en välbergad löntagare i statens tjänst utan egen förmögenhet, tog sin studentexamen och genomgick med stor utmärkelse ett svenskt landbruksinstitut, men fann det dock så svårt att här hemma erhålla en passande verksamhet, att han begaf sig till Amerika, för att vid en högt ansedd landbruksakademi derstädes ytterligare öka sina insigter och sedan söka någon anställning i det främmande landet.

N:o 3, son af en obemedlad person, som länge innehaft arrendet af en stor egendom i mellersta Sverige, erhöll fadrens löfte att få egna sig åt landtbruket blott mot vilkor att genomgå en fullt praktisk arbetskurs. I följd häraf arbetade han på en utgård först som dräng och sedan som rättare, blef derefter ett slags förvaltare under fadern, öfvertog efter dennes död arrendet vid unga år och anses nu som ortens skickligaste jordbrukare.

N:o 4, son af en artist, hvilken önskade afböja sonens håg för ett yrke, som anses för en fattig pojke så föga förmånligt som landtbruket, skickades på tvänne år till en bonde i mellersta Sverige, att der genomgå sina lärospån. Det trägna, mången gång hårda arbetet, med bonden och hans söner, var dock för den unge nybörjaren långt ifrån afskräckande, och efter de tvänne årens förlopp fortsätter han nu yrket hos en skicklig förvaltare på en större egendom, för att derefter sjelf söka plats som förvaltare.

Svar på frågan N:o 29. Lotta Öbergs sjelfbiografiska anteckningar finnas ännu i vårt förvar; men deras utomordentliga vidlyftighet och förbleknade skrift hafva hittills hindrat oss att förarbeta dem till en för allmänheten läsbar biografi. Gömdt är dock icke glömdt.